

Oefening Pantserstorm: *"Je wordt op den duur echt gup"*

**In dit
nummer o.a.:**

- 25 jaar humanistische GV bij de krijgsmacht • Hofmeester bij de Marine • Popvrouwen met 'staying power' • Variabele diensttijd
- De dichtende kapitein • De Honeymoonquiz als ... • Generaals • Wie werpt de eerste steen naar wie? • Stijve harken • Boeken

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST
HUMANISTISCH GEESTELIJKE
VERZORGING BIJ DE KRIJGS-
MACHT
UITGAANDE VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND

nr. 12 december 1989
28e jaargang

Abonnementsprijs f 15,- per jaar,
te storten op postbankrekening
480414 t.n.v. Hoofdraadsman Hu-
manistisch Geestelijke Verzor-
ging te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Wim Heij (voorz.),
Carine van Hinte, Wim Reinders,
Hans Schonk, Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend
van Dam, Evert van Dijk, Gerard
van Erkelens, Karen Heij, Pieter
de Jager, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leo van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns,
Karel Roskam, Paul Rutten, Klaas
Soesbeek, Jan Stooft, Wessel Vis-
ser, Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassau-
laan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-
14436.

Inhoud

Variabele dienstdienst	2
Oefening Pantserstorm	3
Wie werpt de eerste steen naar wie	7
Popvrouwen met 'staying power'	8
Gedicht/Prikkels (Generaals)	11
Sex, lies and videotape	12
Hoe gaat ie... manne? (tekening René Nauta)	14
Schuld/Verlofdag	16
Stijve harken	17
25 jaar hum. gv bij krijgsmacht	18
De Honeymoonquiz als onvervalste graadmeter	20
Hofmeester bij de Marine	22
De dichtende kapitein	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto's:

Voorpag.: kap. R. A. E. v. d. Boor
pag. 21 Gerard van Erkelens

Variabele dienstdienst

Op 20 oktober jl. hield demissionair
staatssekretaris van Defensie Van Hou-
welingen een toespraak voor de Protes-
tante bond Pro Rege (de beheersstichting
van de PMT's). Hij bepleitte, bij deze gele-
genheid, een flexibele (variabele)
dienstdienst. Anders gezegd, de lengte van
de dienstdienst hoeft niet voor iedereen ge-
lijk te zijn. Voor de lengte van de dienstdienst
moet gelden: „niet korter dan militair ope-
rationeel gezien toelaatbaar en niet lan-
ger dan strikt noodzakelijk“. Dit zou het
loslaten betekenen van de gelijke duur
van de dienstdienst voor iedereen (nu 14
maanden voor dpl. soldaten en 16 maan-
den voor dpl. kaderleden).

De staatssekretaris noemde variabele
dienstdienst als één van de mogelijke oplos-
singen voor de verveling onder
dienstplichtigen. Na maanden niets van
zich te hebben laten horen verbreekt De-
fensie eindelijk het stilzwijgen met be-
trekking tot de publikatiegolf over verve-
ling in de krijgsmacht. Dat is op zichzelf
verheugend, maar de gedachte aan varia-
bele dienstdienst is weinig origineel. De
staatssekretaris haalde namelijk, vlak
voor zijn vertrek als bewindsman, een oud
paard van stal. Reeds in 1985 immers
bracht de Stuurgroep Aanpassing
Diensttijden (STADI) van het Ministerie
van Defensie, in een tussentijdse rappor-
tage, naar buiten dat zo'n variabele
dienstdienst er zou moeten komen. En wel om
de volgende redenen:

Militaire argumenten zijn dat - operatio-
neel gezien - als gevolg van een voort-
gaande technologie en de gekompliceer-
de wapensystemen steeds hogere kwali-
teitseisen aan dienstplichtigen worden
gesteld. Bovendien moet de taakuitvoer-
ing altijd zijn gegarandeerd evenals op-
vulling van de legerorganisatie.

Financiële argumenten zijn ook van be-
lang, omdat door de stijging van de inves-
tering in materieel, binnen de defen-
siebegroting de personeelslasten tot een
soort sluitpost zijn geworden en dus voort-
durend onder druk staan.

Maatschappelijke argumenten komen
voort uit de ongelijke dienstplichtlast, het
onvoldoende rekening houden met de be-
roepsvoorkeuren van de dienstplichtigen,
en uit de mate van aanvaarding van het
leger als zodanig.

In een redactioneel commentaar schreven
wij destijds (EGO, dec. '85): 'Vanuit het
gezichtspunt van de humanistisch geeste-
lijke verzorging kunnen wij niet sterk ge-
noeg benadrukken, dat vooral de maats-
chappelijke argumenten zwaar moeten
wegen. Immers, de verleiding om vooral
op grond van militaire en financiële argu-
menten te kiezen is enorm groot. Nadeel
blijft dat we straks te maken krijgen met
twee soorten dienstplichtigen.'

Een verschil in lengte creëert immers nog
meer ongelijkheid. Het is nu al zo dat
slechts 39% van alle jonge mannen daad-
werkelijk opkomt. Zou daar nog eens een
variabele dienstplicht bovenop komen,
dan wordt de reeds bestaande ongelijk-
heid nog meer vergroot, met alle gevolgen
van dien (nog meer frustraties, verder te-
ruglopende motivatie, enz.). Men zal heel
sterke argumenten moeten inbrengen om
daartoe te besluiten. Zou het evenwel, bij
de invoering van variabele dienstdienst, hier
nog maar bij blijven. Te vrezen valt dat dit
niet het geval zal zijn. Het gevaar bestaat
dat in de praktijk voor die functies die niet
erg in trek zijn, te weinig dienstplichtigen
zich zullen aanmelden. Daar 'vulling' voor
Defensie heilig is zal dit er zonder enige
twijfel toe leiden dat dienstplichtigen in
de toekomst gedwongen zullen worden tot
een langere dienstdienst dan waar men voor
gekozen heeft.

Het is ons inziens niet te verkopen, vanuit
een oogpunt van rechtvaardigheid, de
ene dienstplichtige een aantal maanden
langer te laten dienen dan zijn mede-
dienstplichtige. Wanneer Defensie zich
eens serieus zou bezighouden met het
vraagstuk van de verveling, dan moeten
er toch creatievere ideeën op tafel te bren-
gen zijn dan de variabele dienstdienst.
Mocht men daar onverhoopt niet in sla-
gen, dan zouden de door de AVNM ('Bele-
vingsonderzoek Nederlandse dienstplich-
tigen') en de VVDM ('Verveling uit Dienst')
gedane suggesties wellicht een handje
kunnen helpen.

Redactie

Jaarboekje 1989

Volgens een al jarenlange traditie
ontvangen de lezers van EGO elk jaar
bij het decembernummer een zoge-
naamd jaarboekje. Dit keer gaat dat
over geweld en leiderschap in de
krijgsmacht. Het boekje (84 blz., geill.)
is geschreven door Marcel Bullinga,
auteur van 'Het leger maakt een man
van je'. Het bevat acht interviews en
een kritische nabeschuiving. Voor
belangstellenden zijn nog, exempla-
ren verkrijgbaar bij het dichtstbijzijnde
buro raadsman/vrouw (zie blz. 6) of
bij buro hoofdraadsman (zie adres op
deze pagina).

Oefening Pantserstorm:

„Leuk om meegemaakt te hebben, maar nooit weer“

De A-compagnie van het 45e Painfbat uit Steenwijk is net terug van de, door vele infanteristen gevreesde, oefening Pantserstorm. De oefening, een keiharde training in het overleven, vond plaats in en om Roosendaal. Raadsman Wim Heij sprak enkele dagen na deze oefening met vier dienstplichtigen uit deze compagnie: de soldaten Willem Supheert, Hans Tor en Jan Vierhuis en de sergeant-groepscommandant Gerard Wouda. Alle vier hadden zo hun eigen problemen met deze oefening, toch haalden ze de eindstreep. Een peuleschil was het geenszins, een ongelijke opgave evenmin. Wat het wel was vertellen ze in dit artikel.

Het gesprek concentreert zich op de meest in het oogspringende onderdelen van deze tiendaagse oefening: de stormbaan, de klimtoren, de vaarschool en de eindoefening. Natuurlijk wordt er stil gestaan bij het verschijnsel vermoeidheid en het opereren van de groepscommandant. Het gesprek wordt afgesloten met een kijk op de kommando-instructeurs. Over het groepsoptreden wordt niet afzonderlijk gesproken, maar duikt wel steeds op in bijna alle 'verhalen'.

Stormbaan

In de eerste week staat de stormbaan regelmatig op het programma. Is die stormbaan te vergelijken met die bij jullie op de kazerne?

Hans: Hij is zwaarder, maar bevat wel dezelfde elementen als die bij ons op de kazerne. Het touw klimmen zit er in, het apenrek en het wasbord om er maar

enkele te noemen.

Willem: Hij is niet zo zeer zwaarder, dan wel uitgebreider. Je mag er ook langer over doen. Wanneer je de stormbaan hier goed neemt ben je kapot en dat is daar ook zo.

Gerard: Het is een mooie stormbaan, schitterend zelfs. Een stormbaan sterk afgestemd op het groepswerk. Het klinkt wat vreemd misschien, maar iedereen genoot ervan wanneer hij hem nam. Gewoon met z'n allen er overheen. Ik vind hem daarom leuker dan hier.

Jan: Ik vond hem ook mooi. Het grote verschil met hier is dat je deze baan alleen kunt doen, maar daar alleen met elkaar.

Hans: Wat dat betreft past hij heel goed bij Pantserstorm, alles is immers ge-

richt op het groepsgebeuren.

Gerard: Dat bedoelde ik ook met schitterend. Het mooie ervan is niet dat je bekaf aankomt, maar dat het iets is waarbij je er alleen komt wanneer je samenwerkt. In die zin zit die stormbaan heel goed in elkaar.

Klimtoren

Tegen die klimtoren zien velen van tevoren erg op. Hoe lag dat bij jullie?

Hans: Een en al ellende. Op de lagere school had ik al last van hoogtevrees, dus zag ik er knap tegenop. De eerste keer moesten we naar vier meter, daarna acht meter, vervolgens twaalf meter, enz. Op een gegeven moment wilde ik niet meer hoger. De instructeur aanmoedigen, maar dat hielp niet. Ik vertikte het gewoon. Hij maakte er een dienstbevel van, maar ik zei 'al geef je vijf dagen zwaar, ik doe het niet'. Dat was niet de goede manier en dat zag die instructeur toen ook wel in. Die heeft met me gepraat en uiteindelijk ben ik met twee kommando's alsnog omhoog gegaan. Dat ging heel gemoedelijk, ze vroegen hoe ik heette en noemden me steeds bij de naam. Zo ben ik, met links en rechts een instructeur, ook weer naar beneden gegaan.

Willem: Ik vond de klimtoren heel mooi om te doen, al vond ik het bovenop wel een beetje eng. Sta je eenmaal op twintig meter, helemaal boven dus, op een betrekkelijk klein oppervlak, en je staat daar even en je kijkt naar beneden dan houd je je toch wel heel erg goed vast, hoogtevrees of geen hoogtevrees, dat kan ik je verzekeren. Maar zoals ik al zei, ik vond het leuk, echt leuk.

Gerard: Het mooiste van Pantserstorm, werkelijk. Ik heb één moment gedacht van 'dit vind ik eng'. Ik denk dat ieder-

Foto's R.A.E. van der Boor

Eindoefening

Na de dag vaarschool begonnen jullie, verdeeld over twee avonden en nachten, aan de eindoefening. Was het zwaar?

Hans: Het begon met een geforceerde mars en daarna was het lopen en nog

een dat wel had. Je moest in het begin naar twintig meter en daarna moest je terug naar zestien meter. Dat moment dat je voor de eerste keer naar beneden moest. Dat je al tastend net met je voeten bij dat ijzer kon, dat vond ik een rottig moment. Overwon je die moeilijkheid van het naar beneden klimmen, dan kwam je geen problemen meer tegen. Het afzeilen was echt een beleving.

Hans: Dat vond ik ook een heel fijn gevoel, ook al had ik het eerste stukje de ogen dicht.

Jan: Heel mooi. Net wat al werd gezegd door de sergeant, over het naar beneden klimmen, dat vond ik ook vervelend. Toen dacht ik ook 'wat doe ik eigenlijk hier boven', maar ja, er zit niets anders op, want je moet toch naar beneden.

Vaarschool

De dag vaarschool, in Keizersveer, gaat vooraf aan de eindoefening. 's Zomers wil men soms het water niet uit. 's Winters er niet in. Wat temperatuur betreft zaten jullie er, eind oktober, net tussen in.

Hans: We hebben echt wat afgelachen met de groep, zoals bij het vlotje varen. Ondanks wat strubbelingen met een instructeur - we traden niet vlug genoeg aan met de boot - was het een leuke dag.

Willem: Ik vond het ook leuk. Het enige waar ik tegenop zag was het zwemmen. Zelfs na zo'n meter of tien zwemmen, met het drijfpakket, wende je niet aan de temperatuur van het water. Het was koud en het bleef koud.

Gerard: Zo'n dag heb je maar één keer tijdens je diensttijd, geinig. Het was wel wat Willem zei over de temperatuur van het water. Het was gewoon koud. Ik

ben echt een zwemliefhebber maar 14°C is koud. Ik kreeg daardoor problemen met de ademhaling, dat had ik nog nooit meegemaakt, evenmin als het feit dat daarna je huid heel erg warm werd. De dag zelf vond ik leuk, maar men wekte soms ook de indruk die dag wat op te vullen. Zoals met die boten lopen, enkele keren heen en weer varen, enz. Toch was het heel aardig. De positieve indruk komt toch ook, denk ik, omdat we gigantisch mazzel hadden met het weer.

Jan: Ik vond er geen kloten aan. Ik heb een ontzettende hekel aan koud weer en de pest aan water. Maar het was ook daar weer 'je moet', dus of je wilde of niet, je had geen keus. Ik kan wel zwemmen hoor, ik heb zelfs op school zwemdiploma's gehaald, maar zwemmen doe ik nooit, want ik houd niet van water. Dat gedoe met die boten ook, dat sloeg echt nergens op. Het leek wel of we bij de marine zaten in plaats van bij de landmacht. Voor mij was het de meest vervelende dag.

eens lopen. Vooral het tweede deel was zwaar. Naarmate je langer liep kreeg je des te meer problemen. De een eerder dan de ander, maar allemaal kwam je aan de beurt. Het was echt afzien, voor de hele groep.

Willem: Wanneer je nog niet stuk was, dan gebeurde dat wel tijdens de eindoefening. Beide nachten ben ik ook over m'n slaap heen gekomen. Voor dat je er overheen bent is dat echt heel vervelend, want je loopt gewoon bijna te slapen. Hield je even halt met de groep, omdat er kaartgelezen moest worden, en ging je weer verder dan bleef er soms gewoon iemand staan. Dan kon je roepen wat je wilde, maar dat hielp niet. Die vent moest je dan wakker schudden, want die stond gewoon te slapen. Zoiets had ik nog nooit eerder meegemaakt. En mensen die onder het lopen zomaar ineens schuin wegliepen uit de groep, die sliepen dan. Je moest echt iemand achteraan hebben lopen die goed wakker was, om de anderen steeds in de gaten te houden. Eerlijk

V.l.n.r. Jan Vierhuis, Hans Tor, Willem Supheert en Gerard Wouda

gezegd had ik het toen nog niet echt heel zwaar. Op de laatste kilometers, toen ben ik helemaal kapot gegaan. Toen er gezegd werd 'we zijn er bijna' en we kort daarna een nieuwe opdracht kregen: zeven kilometer verder. Alleen al als je dat hoort, ga je al kapot. Laat staan wanneer je dat ook nog moet lopen. Vanaf dat moment ging het met onze groep ook niet best meer.

Gerard: Heel zwaar, echt heel zwaar. Met mezelf ging het nog wel, maar ik werd ontzettend moe van die kerels. De één dreigde in slaap te vallen, een tweede kon niet meer, de derde wilde stoppen, enz. Had je net de één weer wat moed ingesproken, dan begon de volgende. Er kwam geen einde aan. Ik had een groep van dertien man en om die in de hand te houden, onder die omstandigheden, is veel. Tactisch komt er steeds minder van terecht, dat houdt op een gegeven moment gewoon op. De eerste nacht ging nog, de tweede aanvankelijk ook nog, maar de klap van 'je bent er bijna' en dan nog zeven kilometer te moeten gaan, dat was teveel. Toen was het gebeurd. Op dat moment zat iedereen er finaal doorheen, men zag het niet meer zitten, men wilde niet meer, enz. Voor mij was dat het moeilijkste moment van de hele oefening.

Pantserstorm...

Jan: Zwaar hè. Je ziet op het laatst ook de raarste dingen (de anderen knikken instemmend). Je denkt daar staat een voertuig, maar er staat niets. Een ander ziet boogtenten staan, blijkt niets van te kloppen. Men schopt tegen stenen paaltjes omdat men denkt dat het een plastic zak is. De gekste dingen zie je. Je wordt op den duur echt gup. Op een gegeven moment kón ik ook niet meer. Het wilde niet meer. Ik liep te slapen en viel zomaar op de grond. Ik werd er niet eens wakker van. Werd ik door de jongens wakker gemaakt en overeind gehesen. Op het laatst was het zo dat de voeten nog wel wilden, maar je kon niet meer van vermoeidheid. Vergeet niet dat we de voorlaatste nacht bijna niet geslapen hadden. In feite waren we al op nog voordat we aan het laatste deel begonnen.

Hans: Ik zag op het laatst ook niets meer. Hand in hand liep je door het bos heen. Tijdens het brancard-sjouwen, de laatste drie kilometer dus, drong niets meer tot mij door. Ik had geen benul meer van de route, wist niet meer wat ik deed en droeg een radio om m'n nek zonder dat ik het door had. Wij hadden totaal geen gevoel meer in de benen, maar we liepen toch gewoon door. Een kommando zei 'meer tempo' en, niet te geloven, we versnelden direkt. Wij liepen compleet op de automatische piloot.

Gerard: Ik had er één in de groep die moest steeds door een ander worden vastgehouden, want die had zelf niet meer door wanneer we afsloegen, die moest als een blinde geleid worden. Het was voortdurend oppassen dat je iedereen nog had.

Jan: Wij hadden er een jongen bij, die was echt ziek en had 's nachts al diverse keren overgegeven. Wij stelden de kommando's onderweg daarvan op de hoogte, maar hij moest gewoon doorlopen. Daar kan ik gewoon met de kop niet bij, dat iemand die echt ziek is toch gedwongen wordt om door te gaan. (De anderen bekritisieren dit optreden eveneens.)

Eindpunt

Dan bereik je eindelijk het eindpunt. Er

is volop te eten en te drinken en even later zie je overal kerels, in de gekste houdingen, slapen.

Hans: Het grootste gedeelte lag inderdaad voor pampus. Rond het kampvuur lagen ze tegen en half op elkaar te pitten. Ik ben met enkele jongens in een 4-tonner gekropen en heb echt niets meer meegemaakt, totdat ze ons wakker maakten voor de eindbespreking.

Willem: Ik kwam helemaal kapot aan, maar nadat ik wat gegeten en gedronken had ging het wel weer. Wij waren ook laat binnen, waardoor ik over de slaap heen was. Toen ik, na de evaluatie, in de 4-tonner kroop ben ik gaan liggen en was vertrokken. Pas in de buurt van Meppel werd ik weer wakker.

Gerard: Wanneer je bij het eindpunt bent en je kunt wat eten en drinken, dan denk je 'wat kan het leven toch ook mooi zijn'. Wanneer alles achter de rug is en je zit of ligt bij te komen, dan waardeer je alles weer. Dat komt er op een geweldige manier uit. Je geniet intens van alles. Ook dat vond ik een ervaring... Jan: Ik kon wel janken, zo blij was ik dat het gebeurd was. Ik heb twee frikandellen opgegeten en wat patat en toen ik toch gaan slapen...

Hans: Wel ook een heel voldaan gevoel, zo van 'we hebben het gehaald', 'we zijn er'. Een en al opluchting.

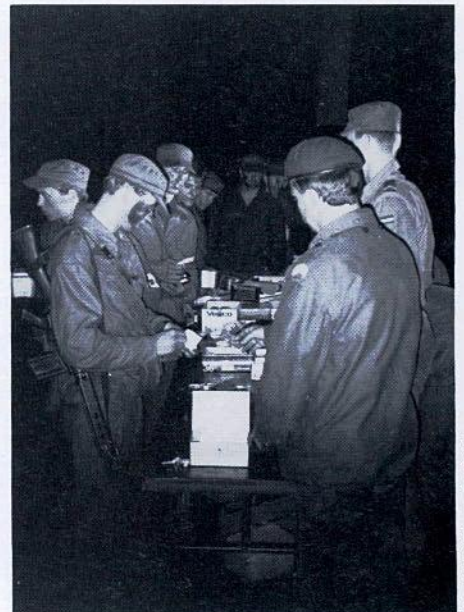

Foto R. A. E. van der Boer

Jan: Ik zei tegen een maatje dat ik wel kon janken van blijdschap het te hebben gehaald. Die herkende dat direkt en zei 'dan janken er twee'.

Groepskommandant

Pantserstorm is een oefening waarbij de groepskommandant extra wordt getest.

Gerard: Dat is ook zo. Het was heel moeilijk. Ik zei er zonet al iets over. Wanneer die kerels afgemat zijn, dan is er nog heel moeilijk zaken mee te doen. Dan maak je tijdens zo'n oefening pas voor het eerst mee hoe moeilijk het leidinggeven dan is. Wat ze helemaal niet meer beseffen is dat ze het dan voor zichzelf nog moeilijker maken. Dat

Foto's Wim Heij

dringt niet meer tot ze door... waardoor je jezelf nog meer tegenkomt.

Hans: Er zijn er een paar in de groep die beginnen te kankeren, die kramen er van alles en nog wat uit, gooien hun wapens weg, trappen tegen alles en op zo'n moment moet je toch proberen als groep verder te gaan. Dat vraagt veel van iedereen, maar in het bijzonder van zo'n groepskommandant. Die van ons had er op het laatst ook schoon genoeg van. Voor hem hoeft een tweede Pantserstorm, daarom alleen al, niet. Daar ben ik van overtuigd.

Kommando-instrukteurs

Tenslotte de kommando-instrukteurs.

Wat vonden jullie van hun optreden?

Hans: Gewoon goed.

Willem: Ze weten heel goed waar ze mee bezig zijn. Alleen op het eind, bij het brancard-sjouwen, waardeerde je hun optreden in het geheel niet meer. Maar over de gehele oefening bekeken, durf ik ook rustig te zeggen dat ze goed zijn.

Gerard: Twee woorden: heel goed.

Jan: Het viel mij ook niet tegen. Van tevoren hoor je allerlei verhalen, maar dat valt allemaal nog wel mee. Uitschelden en uitkafferen, wanneer je iets verkeerd deed, was er nauwelijks bij. Deed je wat niet goed, dan riepen ze je bij zich en moest je het opnieuw doen. Ze zijn mij beslist niet tegengevallen.

Hans: Ik dacht dat we in Roosendaal opgevangen zouden worden door instructeurs met stokjes die ons naar het kamp zouden jagen, maar dat viel reuze mee.

Nog behoefte aan een laatste opmerking?

Hans: Pantserstorm is leuk om meege-maakt te hebben, maar nooit weer. (De anderen beamen deze opmerking hartgrondig.)

Bedankt voor dit gesprek.

Wim Heij

Raadslieden - waar en wie

Bureau

Harderwijk
't Harde
Oirschot
't Harde
Nunspeet
Rotterdam
Arnhem
Utrecht
Steenwijk
Seedorf (BRD)
Den Helder
Seedorf (BRD)
Den Helder
Steenwijk
Gilze Rijen
Den Helder
Oirschot
Stolzenau (BRD)
Hohne (BRD)
Schaarsbergen
Amersfoort
Blomberg (BRD)
Assen
Nijmegen
Amsterdam
Vught
Breda

Naam

R. O. (Ronald) Battes
L. J. H. (Lex) Beekers
I. L. (Irma) Beijer
J. (Jacques) v. d. Blink
J. (Jan) den Boer
K. (Klazien) van Brandwijk-Wiltjer
E. Y. (Ellen) Bremer
M. (Metske) Dekkinga
A. B. (Adri) van Deurzen
J. (Jan) Duijnhouwer
J. J. H. (Hans) Floris
R. P. (Rob) Geene
J. J. (Jaap) Geuze
W. H. (Wim) Heij
C. H. (Kees) v. d. Hilst
C. C. (Tineke) Hundling
S. P. J. (Stef) Kessels
F. G. (Frits) v. d. Kolk
B. J. T. (Ben) v. d. Linden
J. J. (Joan) Merens
B. M. (Beernoud) Moojen
J. G. J. (Jan) Nauts
W. (Wim) Reinders
P. W. M. (Peter) Samwel
H. (Hans) Schonk
G. (Gerard) Snels
J. W. F. (Jan) Sulman

Telefoon kantoor

03410-23911, tst. 2532
05255-2727, tst. 2087
040-352913
05255-2727, tst. 2087
05771-341, tst. 2492, b.g.g. 2498
010-4539911, tst. 341 of 381
085-457311, tst. 2123 b.g.g. 2151
030-366444/45
05210-15422, tst. 2643
09-4942814011, tst. 348
02230-56820 of 52089
09-4942814011, tst. 348
02230-52089 of 52405
05210-15422, tst. 2643
01612-93000
02230-52089 of 52405
040-352913
09-495761704290
09-4950518021, tst. 480
085-532774
033-638622, tst. 4221
09-4952357600, tst. 259
05920-58499
080-276154
020-5865506 of 02230-52089
073-128777, tst. 2164
076-273341

Telefoon huis

03417-56628
038-212656
013-556060
055-415846
030-945306
03480-14787
08308-21867
033-803142
05220-62273
09-494284647
02208-13336
09-4942812470
075-703705
05210-13657
013-676578
02991-3525
04760-74188
09-495761687
09-4950541631
085-458917
035-234907
09-4952356621
05921-41499
-
075-178421
080-229069
076-872688

Hoofdraadsman
Stafradsman
Coornherthuis
(vormingswerkster)
(raadsman/direkteur)
(raadsman)
(vormingswerkster)

K. S. (Kees) Roza
F. (Frank) Spoelstra

C. (Carine) van Hinte
A. H. T. (Ad) Hornis
J. (Joop) Flokstra
M. (Marijke) v. d. Stigchel

03404-14436
03404-14436

03404-14060
03404-14060
03404-14060
03404-14060

020-323785
05709-2575

-
030-937808
079-513802
-

Wie werpt de eerste steen naar wie?

De bevrijdingsbeweging van Namibië, SWAPO, heeft zich schuldig gemaakt aan het martelen en doden van gevangenen. Die werden verdacht van spionage voor het Zuidafrikaanse regime. Dat is treurig en dat valt niet goed te praten. De openbare mening in het Westen wil niets weten van 'verzachtende omstandigheden': martelen en moord zijn altijd verwerpelijk. SWAPO zelf zal voor het oog van de wereld de schuldigen moeten straffen. Ook al heeft Zuid-Afrika zich aan talrijker (en nog gruwelijker) misdaden schuldig gemaakt. En ook al is het waar dat Zuid-Afrika door de internationale gemeenschap nog maar nauwelijks ter verantwoording is geroepen voor zijn gruweldaden in Namibië. Wie werpt de eerste steen naar wie?

De Zuidafrikaanse bezetting van het vroegere Zuidwest-Afrika (26 x Nederland) heeft bijna drie-kwart eeuw geduurd. De blanke minderheid (100.000 mensen) heeft er al die tijd goed van geleefd. De meerderheid van de bevolking (ruim een miljoen mensen) heeft al die tijd te lijden van de dagelijkse vernedering en de schaamteloze onderdrukking door de apartheid.

Beestachtig

De VN oordeelt in 1966 dat de Zuidafrikaanse bezetting onwettig is. Maar het Zuidafrikaanse regime lapt de mening van de VN en het oordeel van het Internationaal Gerechtshof aan zijn laars. De bevrijdingsoorlog breekt uit en duurt 22 jaar. En in die tijd gedraagt het Zuid-

afrikaanse bezettingsleger in Namibië zich beestachtig. Er wordt in het buitenland af en toe wel geprotesteerd, maar geen Westerse regering wil iets ondernemen tegen het Zuidafrikaanse regime.

In die gruwelijke bevrijdingsoorlog sneuvelen zeker 10.000 mensen. Minstens 100.000 Namibiërs vluchten hun land uit naar Angola. Dank zij geïnfiltreerde Zuidafrikaanse spionnen kan het Zuidafrikaanse regime massamoorden begaan in o.a. Kassinga. Er wordt dan ook korte metten gemaakt met spionnen, die in handen van de SWAPO vallen. Dat is verklaarbaar en SWAPO mag daarvoor terecht begrip vragen. Bevrijdingsbewegingen als SWAPO gedragen zich in dat opzicht

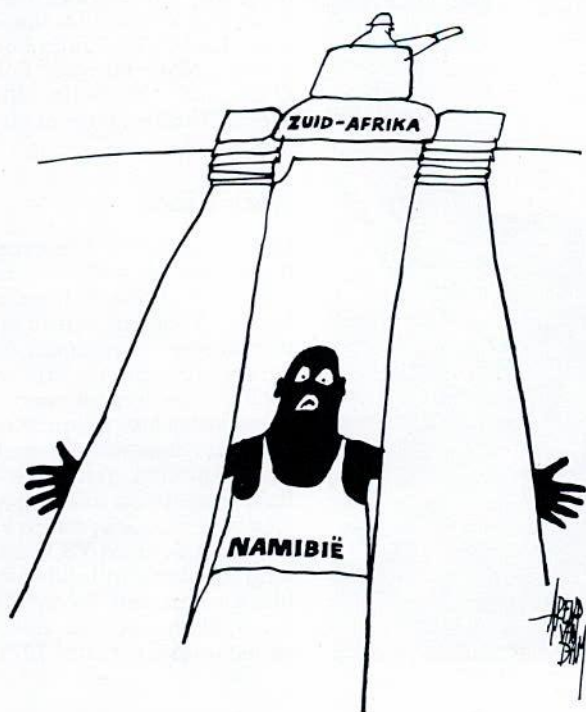
niet anders dan het ondergrondse verzet in de Tweede Wereldoorlog tegen de Duitse bezetters en hun collaborateurs. Dergelijke likwidatie van spionnen komt voor in elke oorlog.

Maar er kan niet van de buitenwereld begrip verwacht worden voor het martelen van vluchtelingen om bekentenissen af te dwingen. Er kan ook geen begrip worden opgebracht voor de likwidatie van SWAPO-leden die andere opvattingen hadden. SWAPO zal schoon schip moeten maken.

Kritiek én steun

Martelen en moord zijn niet goed te praten. De verantwoordelijken daarvoor zullen opgespoord en gestraft moeten worden. Dat had al veel eerder moeten gebeuren met de gruweldaden gepleegd door de Zuidafrikaanse bezetter, maar die werden afgedekt door het Zuidafrikaanse regime en dat is treurig genoeg. Toch mag dat geen reden zijn om de verantwoordelijken in de veiligheidsdienst van SWAPO nu ook maar te laten lopen. Zij zullen voor hun misdaden moeten worden veroordeeld. Al was het maar voor de geloofwaardigheid van SWAPO. Maar zolang dat nog niet is gebeurd, mag daarom niet de hele bevrijdingsbeweging zelf worden afgeschreven. Daarom hoeft de steun aan SWAPO nog niet te worden opgezegd. Deze beweging vertegenwoordigt nu eenmaal het grootste deel van het volk van Namibië. Je kunt niet verwachten dat die mensen zich nu afkeren van deze beweging die het al die jaren heeft opgenomen tegen de gehate bezetter. De kritiek op SWAPO mag er niet toe leiden dat Namibië dus verstoken moet blijven van Westerse steun. Want Namibië heeft die hulp hard nodig. Voor wie daar nog niet van overtuigd is: Nederland had in 1945 dringend groot-scheepse hulp nodig voor de wederopbouw na vijf jaar Duitse bezetting. Namibië heeft nu een oorlog van 22 jaar achter de rug en een bezetting van driekwart eeuw. Daar komt dan nog bij dat land en volk een achterstand hebben opgelopen door de apartheid – ten aanzien van woningen, scholen, ziekenhuizen e.d. De noodzaak van hulp moet, hoe dan ook, buiten kijf blijven staan.

Karel Roskam

Popvrouwen met 'staying power'

De wereld van de popmuziek is zonder twijfel een mannenwereld. Rockbands bestaan vrijwel geheel of voor het grootste deel uit mannen. Veel vrouwen die succes boeken in de popmuziek doen dat met muziek en een presentatie die door mannen is bedacht. Soms door collega-bandleden, dan weer door producers of managers. Desalniettemin kent de popcultuur een aanzienlijk rijtje vrouwelijke popartiesten die hun succes op basis van eigen kracht en creativiteit hebben bereikt. Enkele bekende namen uit het rijtje nog immer succesvolle popmuzikantes zijn *Joni Mitchell*, *Carole King*, *Joan Armatrading*, *Kate Bush*, *Bonnie Raitt* en *Carly Simon*. Deze vrouwen schrijven hun songs zelf en voeren ze zelf ook uit. Daarom noemt men ze wel vrouwelijke singer/songwriters.

Sinds een aantal jaren geeft de popindustrie ruim baan aan een generatie zelfbewuste vrouwelijke popartiesten. Voornamelijk als gevolg van het succes van het debuutalbum van de New Yorkse soliste *Suzan Vega*, dat in 1985 op het A&M-label uitkwam, ziet de muziekindustrie winst in een herondekt type popartiest: 'het meisje met gitaar'. Zodoende hebben een aantal solistes de kans gekregen en gegrepen om een succesvolle popcarrière op te bouwen.

Nieuwe generatie

Het resultaat is een nieuwe generatie, vooral Amerikaanse vrouwelijke singer/songwriters. De meesten van hen begeleiden zichzelf op gitaar. De teksten die ze zingen zijn even belangrijk als hun muziek. Ze verhalen over de eigen zieleroeiselen, over maatschappelijke en politieke misstanden en natuurlijk is ook de liefde, en de daarbij optredende complicaties, een regelmatig bezongen thema.

Hier wordt verder ingegaan op een drietal representanten van deze nieuwe stroming: *Rory Block*, *Melissa Etheridge* en *Tracy Chapman*. Zij presenteren zich recentelijk met nieuwe albums en stonden in Nederland op verschillende concertpodia. Zij waren niet de enigen uit deze categorie. Ook *Cindy Lee Berryhill* trad onlangs hier te lande op en heeft een plaat uit. Andere representanten van de hier behandelde nieuwe generatie zijn (zonder volledig te willen zijn): *Edy Brickell* (& the New Bohemians), *Toni Childs*, *Julia Fordham*, *Maria McKee*, *Mary Margret O'Hara*, *Sinéad O'Connor*, *Michelle Shocked*, *Syd Straw*, *Tanita Tikaram* en *Lucinda Williams*.

Rory Block

De levensloop en de muziekcarrière van *Rory Block* is slechts ten dele vergelijkbaar met die van haar collega-muzikantes. Voor wat betreft haar leeftijd en muzikale ervaring hoort ze eerder bij de eerste dan bij de nieuwe generatie vrouwelijke singer/songwriters thuis. Ze verwierf hier te lande echter pas uitgebreide bekendheid met de opkomst van de nieuwe generatie.

Rory groeide op in de New Yorkse kunstenaarswijk Greenwich Village. In een trektocht door de VS komt ze in aanraking met verschillende zwarte country-blues veteranen. Ze ontwikkelt haar gitaarspel en leert klassieke country-blues technieken. Vanaf 1975 maakt ze re-

gelmatig platen, zonder echt op grote schaal succesvol te zijn. In 1987 brengt het kleine Amerikaanse platenlabel Rounder Records een verzamelalbum van haar uit, met daarop een selectie van de beste stukken van een aantal van haar vorige elpees. Het album *Best Blues en Originals* trekt in Nederland de aandacht en Rory doet ons land aan voor een solotoernee. Schijnbaar moeiteloos weet ze gevulde zalen te boeien met haar stem, haar akoestisch gitaarspel en somtijds ritmisch voetgestamp. Munich, de platenmaatschappij die Rounder Records in Nederland vertegenwoordigt, besloot vorig jaar het nummer *Lovin' Whiskey*, dat al op een elpee uit 1983 voorkwam, op single uit te brengen. Wat niemand verwacht gebeurt, de song *Lovin' Whiskey* wordt een hit en bereikt de top-20 in december 1988. De song gaat over de ellende die alcohol kan aanrichten en de centrale regel luidt dan ook: „Don't try to love a man who is lovin' whiskey”. De naam Rory Block is definitief gevestigd in Nederland. Dat wordt nogmaals onderstreept wanneer Rory optreedt op het Pinkpopfestival '89. Nederland blijft echter vooralsnog het enige land waar ze op grote schaal succes heeft.

De Nederlandse platenmaatschappij Munich Records besluit daarop Rory Block in de gelegenheid te stellen om op haar kosten een compleet nieuw album te maken. En zo kwam in oktober van dit jaar het nieuwe album *Turning Point* uit. Het bevat twaalf songs, die stuk voor stuk imponeren. De titelsong 'Turning Point', tevens de eerste single, is de enige 'uptempo' popsong van het album. Het nummer kent een duidelijke positieve toonzetting en is in die zin typerend voor de hele sfeer op het album. „There's gonna be a turning point in this world”, een ommekeer is op handen. Het album bestaat daarnaast vooral uit ballads. Soms krijgen ze vooral een elektrische uitvoering, soms zijn ze akoestisch en komen daarmee dicht bij de buurt van Rory's roots: de country blues. Met name het droevig getinte liefdeslied 'Holdin On' maakt diepe indruk. Deze song verdient het om een klassieker te worden en is van het kaliber van Chicken Shack's popklassieker 'I'd rather go blind'. Rory Block laat op *Turning Point* een groot aantal schaduwkanten van het aardse leven zien, blijft echter hoopvol voor de toekomst. 'All as one' stelt het fysiek geweld van mannen jegens vrou-

wen aan de kaak en roept op tot eensgezindheid. In de hartverscheurende ballad 'Tomorrow' heet het: „But I believe it is not too late now, to do it better. Tomorrow we can do it better, together”. De muziek van *Turning Point* kan niemand onberoerd laten en vindt door haar directheid, eenvoud en oprechtheid moeiteloos de gevoelige plek bij iedereen met een open oor voor popmuziek.

Melissa Etheridge

De carrière van de Amerikaanse Melissa Etheridge is nog pas vrij recent van de grond gekomen. Vorig jaar verscheen haar debuutalbum *Melissa Etheridge* op het Island-label. Vanaf haar tienertijd speelt Melissa in allerlei gelegenheden in verschillende uithoeken van de Verenigde Staten. Allereerst is ze actief in haar geboorteplaats Leavenworth in Kansas in de 'mid-west'. Daarna vertrekt ze naar Boston aan de oost-kust om te gaan studeren. Het college-leven kan haar maar kort boeien. Om in haar levensonderhoud te voorzien gaat ze optreden in bars, restaurants en clubs. In 1982 verkast ze naar de west-kust en zoekt haar heil in Los Angeles. Na verloop van enige jaren slaagt ze erin om de aandacht van een aantal platenmaatschappijen op zich te vestigen.

In 1986 zoekt Chris Blackwell van het legendarische Island-label contact met Melissa, wat uitmondt in een contract. Door haar relatieve onervarenheid met het opnemen in de studio en door een aanvankelijk verkeerde keuze van producer worden de eerste opnamen geen succes. Blackwell keurt ze af, maar stelt

haar in de gelegenheid de zaak over te doen. Bij de nieuwe opnamen wordt meer uitgegaan van de persoonlijke kracht van Melissa: haar expressieve stemgeluid en haar akoestische '12 string' gitaarspel. Dit mondt in 1988 uit in de voornoemde debuut-elpee.

Op dit album ontpopt de dan 27-jarige Melissa Etheridge zich als het prototype van een rockartieste. In eigen land wordt Melissa Etheridge genomineerd voor de belangrijkste muziekprijs, de Grammy Award. Nederland geeft slechts schoorvoetend blijk van waardering. Haar optredens in Nederland zijn stuk voor stuk succesvol, hitsucces blijft in eerste instantie uit. Vrij onverwacht wordt in juli van dit jaar het nummer 'Like I do' toch nog een top-20-hit voor Melissa.

Onlangs verscheen het nieuwe album van Melissa Etheridge onder de titel *Brave and Crazy*. Op dit album legt Melissa wederom haar gevoelsleven bloot en getuigt van haar veelvuldig gebroken hart. Ze bedient zich daarbij van het elementaire, stevige rock-idioom en schreeuwt het letterlijk uit. Haar rauwe stem doet zo nu en dan denken aan Janis Joplin en aan haar mannelijke collega Bruce Springsteen. Van de tien songs op *Brave and Crazy* schreef Melissa er negen, de tiende schreef ze samen met Kevin McCormack, de bassist van de band.

Van dit album is onlangs de song 'No Souvenirs' op single verschenen. De song is een hartekreet van iemand die achterblijft met een gebroken hart: „Oh you packed up your heart, and left no souvenirs”. Een andere love-song 'The Angels' lijkt de aangewezen kandidaat voor de volgende single.

Het album *Brave and Crazy* is een brok pure Amerikaanse rock and roll die staat als een huis. Het lijkt nog maar een kwestie van tijd voordat Melissa Etheridge de concertzaal van het hoofdstedelijke Paradiso kan verruilen voor Ahoy. Haar muziek bergt de mogelijkheid in zich om bij een breed poppubliek aan te slaan en is bij uitstek stadionproof. Een optreden op een van de festivals van de komende zomer lijkt daarom niet meer dan logisch.

Tracy Chapman

Van alle leden van de nieuwe generatie vrouwelijke singer/songwriters is de meest succesvolle zonder twijfel Tracy Chapman. Tegelijkertijd is zij ook dege-

ne die zich het meest uitgesproken politiek opstelt.

Tracy Chapman is geboren in Cleveland, Ohio en groeit op in een zwarte arbeiderswijk. Net als Melissa Etheridge bezoekt ook Tracy enige tijd de universiteit. Aanvankelijk studeert ze biologie en daarna anthropologie. Geen van beide studies maakt ze af. Zij zoekt haar heil in de muziekscene in Boston en Cambridge en wordt daar ontdekt.

In 1988 komt haar debuutelpée uit en wordt overal enthousiast ontvangen. Tracy is dan 24 jaar oud. In datzelfde jaar staat ze op het Wembleyfestival, dat wordt gehouden ter gelegenheid van de verjaardag van Nelson Mandela, oog en oog met tienduizenden in het stadion en met miljoenen voor de beeldbuis over de

hele wereld. Ze is alleen met haar akoestische gitaar en met haar donkere, doordringende stemgeluid. Ze laat een verpletterende indruk achter. De platenhandelaren krijgen de exemplaren van haar debuutelpée niet aangesleept. De single 'Fast Car' wordt nummer één.

In het najaar van 1988 toert ze samen met Youssour N'Dour, Peter Gabriel, Sting en Bruce Springsteen over verschillende continenten voor de promotie van Amnesty International.

Over haar politieke stellingname laat Tracy Chapman geen misverstand bestaan. In haar song 'Talkin' bout a Revolution' die reikte tot op de 21e plaats van de hitparade zingt ze: „Poor people gonna rise up, and get their share. Poor people gonna rise up and take what is theirs”. (De armen zullen opstaan en hun deel opeisen. De arme mensen zullen in opstand komen en nemen wat hun toekomt.) Toch is ze zelden drammerig, ze observeert en kritiseert door haar eigen ogen. Ze vat haar boodschap in sobere melodie, haar songs zijn eerder van een verstilde schoonheid dan dat ze uitbundig zijn.

Op haar nieuwe album *Crossroads*, dat onlangs werd uitgebracht, trekt Tracy Chapman de lijn van haar eerste album door. Ze is overeind gebleven onder de zware last die door het enorme succes van haar eersteling op haar schouders is komen te liggen. *Crossroads* is een prachtige plaat. Commercieel succes is inmiddels ook al bereikt. De titelsong 'Crossroads' werd een top-20-single-hit. Het album staat inmiddels al wekenlang in de hoogste regionen van de album-top-100.

De songs op het album zijn stuk voor stuk juweeltjes. In meerdere ervan laat Tracy zien dat succes in de popwereld wat haar betreft duidelijk een aantal schaduwzijden heeft. In 'Crossroads' zingt ze: „All you folks think I got my price, at which I'll sell all that is mine... I'm trying to protect what I keep inside. All the reasons why I'm alive”. („Jullie denken allemaal dat ik te koop ben, waarvoor ik alles wat van mezelf is verkoop... Ik probeer alles wat van mij is te beschermen. Alles waarvoor ik leef”). In 'Subcity', een van de vele hoogtepunten van het album, bezingt Tracy het leven van de daklozen in de VS en hekelt ze de schijnheilige houding van veel Amerikanen die doen of het probleem niet bestaat en er daarom geen last van lijken te hebben. 'A Hundred Years' is een prachtige love-song. 'Freedom Now' is opgedragen aan Nelson Mandela. Wie meer over het album wil weten kan er maar het best naar luisteren.

We kunnen gerust stellen dat de nieuwe generatie vrouwelijke singer/songwriters een aanwinst is voor de popmuziek. We hebben hier zeker niet te doen met een kortstondige trend. Het gaat overduidelijk om popvrouwen met 'staying power'.

Paul Rutten

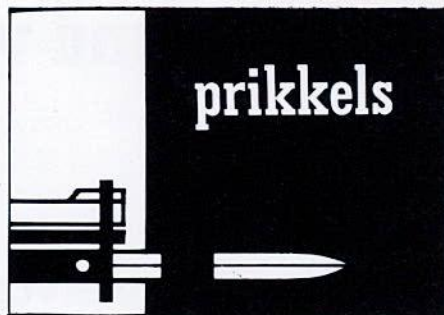
Generaals

'Een oorlog is een veel te belangrijk iets om aan generaals over te laten.' Aan deze woorden van Georges Clemenceau moest ik denken bij de uitspraken van brigade-generaal P. Huisman en vice-admiraal jhr. H. van Forreest. Zij toonden met de regelmaat van de klok in het openbaar hun ongerustheid bij het ontstaan van een centrum-links kabinet. Het doel van de generaals is duidelijk n.l. de bewerking van een deel

van de CDA-fractie. Het is ze dus niet gelukt; de CDA-fractie ging unaniem akkoord met de afbouw van de groei van het defensiebudget.

De generaals zullen ongetwijfeld gezegd hebben dat het niet hun persoonlijk belang was, maar het belang van de natie. Het is de bezorgdheid van wetenschappers in de krijgskunde over het belang dat ons allen aangaat, aldus deze militairen.

Nu hangt hun invloed af van de kwaliteit van de bestuurders die de politieke verantwoordelijkheid dragen voor het defensiebeleid. Ook onze volksvertegenwoordigers in het parlement dienen bij hun werkbezoeken niet onder de indruk te komen van de vele sterren en balken en de hoeveelheid gouden galons, wat je maar dikwijls merkt bij dergelijke gebeurtenissen. Alleen zij die politieke verantwoordelijkheid dragen, dienen het beleid vast te stellen. Dat beleid is niet de som van de quantiteit

prikkels

van het materieel en personeel.

Als het bestuur van een gemeente de brandweercommandant vrij spel zou geven, staan er meer blusvoertuigen in de garage en is er een veelvoud van personeel dan wat werkelijk nodig is.

Maar daar wringt de schoen ook niet bij de generaals. De krijgsmacht is flexibel genoeg om bezuinigingen van enige tienden procenten op te vangen. Als dat niet mogelijk was zou je met recht gaan twifelen aan het management in de organisatie. Nee, de bezorgdheid van de generaals komt vooral voort uit het ontstaan van een centrum-links kabinet op zich.

In de achter ons liggende jaren is de politieke beïnvloeding van het defensiebeleid een verdeling geweest tussen de bewindsman en zijn militaire adviseurs. In de periode Vredeling werd dat onderbroken bij een conflict tussen de minister en een aantal generaals. Het is staatkundig fout indien het beleid niet wordt bepaald door degene die de politieke verantwoordelijkheid heeft. Vredeling ging als defensie-minister uit van het juiste staatkundige feit dat hij de enige is die het beleid bepaalt. De minister wordt dan ook naar huis gestuurd door het parlement als hij faalt, de generaals blijven dan zitten.

Bij de RSV-affaire, waar een gigantische overschrijding plaats vond van de beschikbaar gestelde financiële middelen bij de bouw van onderzeeboten voor onze marine, werd de generaal – in dit geval de commandant zeemacht – naar huis gestuurd. Weliswaar ging hij met eervol ontslag, maar in feite was de minister verantwoordelijk en die bleef zitten.

Juist omdat de generaals doorgaans blijven zitten is hun bemoeizucht met de politiek onaanvaardbaar. De meesten zien daarom socialisten in het kabinet, laat staan op defensie niet zitten.

Voor de verkiezingen verplaatste CDA-lijsttrekker Lubbers een muntje in het KRO-TV programma Brandpunt van defensie naar een ander ministerie. Vanaf dat tijdstip was het voor de generaals duidelijk dat het CDA niet verder met de VVD in zee ging.

Vanaf dat moment ging een rood lichtje branden aan de top van het defensie-apparaat. De generaals timmerden aan de weg maar het heeft niet geholpen.

Cor Out

gedicht

Enkele dagen na het bloedig neerslaan van de studentendemonstraties op het Plein van de Hemelse Vrede in Peking kwamen enkele sinologen op het idee een dichtbundel samen te stellen. De initiatiefnemers veronderstelden niet dat het uitbrengen van zo'n bundel erg veel zou bijdragen aan een verbetering van de mensenrechten in China, zeker niet op dat moment. Het was veel eerder zo dat men met zo'n uitgave uitdrukking kon geven aan de verbijstering, de woede en het verdriet over het aangerichte bloedbad, de terechtstellingen en de arrestaties. Aldus zou een blijvende herinnering ontstaan aan die verschrikkelijke vierde juni 1989. Passend in de geest van het Chinese spreekwoord 'het is beter een kaars aan te steken dan de duisternis te vervloeken'.

De bundel bevat gedichten van Chinese dichters door de eeuwen heen en poëzie van Chinese en Nederlandse dichters geschreven naar aanleiding van de gebeurtenissen in Peking. Alle opgenomen gedichten gaan over hoop en wanhoop, recht en machteloosheid, waardigheid en onderdrukking.

De opbrengsten van deze bundel komen ten goede aan een project voor de informatievoorziening naar China en aan Amnesty International.

Uit deze bundel 'Gedichten voor China' (Uitg. De Geus, Breda 1989, 106 blz. f 10,-) kozen wij het gedicht 'Mooie Chinezen' dat Hou Dejian maakte op het Plein, vóór het bloedbad. (WH)

HOU DEJIAN

Mooie Chinezen

Vrijheidslievende mensen!
Laten we de pas er in zetten
Mensen met idealen!
Laten we ons vrij uitspreken
Mensen voor de democratie!
Laten we onze krachten bundelen

Lelijke Chinezen
Wat zijn we vandaag toch mooi

Laten we de oren spitsen
Niemand mag leugens vertellen
Laten we de ogen wijd open houden
Niemand mag de feiten verdraaien

Laten we arm in arm
De gang er in zetten
Niemand hoeft ongerust te zijn
We kunnen alles veranderen
Alles hangt af van onze vrije wil
Het kan allemaal niet ver meer weg zijn
Sta op en zie
We zijn er haast

(gemaakt op het Plein, vóór het bloedbad)

Sex, lies and videotape

Triomf van de eenvoud

In Cannes ging de belangrijkste prijs, de Gouden Palm voor de beste film, dit jaar naar een film die zo eenvoudig is gemaakt, dat het bijna een amateurfilmpje lijkt. Niet wat betreft de techniek of de uitwerking, maar waar het gaat om de lokaties en de middelen waarmee een film tot stand komt: dialoog, acteerprestaties, intrigue. Tegelijk is dat de grote kracht van de film, want daardoor wordt het verhaal zonder afleiding, zonder excentrieke camerastanden of overdadige aankleding, zonder opwindende achtervolgingen of bloedstollende spanning, tot de essentie teruggebracht: de film begint bij A en eindigt bij Z, en dan heeft de kijker bijna twee uur lang ademloos gekeken naar een even simpel als gecompliceerd gegeven.

De titel bevat me niet, maar hij geeft wel precies aan waar het in 'Sex, lies and videotape' om gaat: om seks, om leugens en om videobanden. Hoofdpersonen zijn in eerste instantie de geslaagde advocaat John, en z'n mooie, maar gefrustreerde vrouw Ann. Ze vertelt haar psychiater over haar luxe leven, maar ook over haar doodgebloede relatie met haar echtgenoot. Ze probeert dat te bagatelliseren, maar als kijker voel je onmiddellijk, dat dat een van de pijlers van het verhaal zal blijken te zijn. Ann is een vrouw die heel

gelukkig zou moeten zijn, maar het niet is. Ze vertelt haar psychiater ook over het bezoek van Johns voormalige schoolvriend Graham, die heeft aangekondigd dat hij bij hen zal komen logeren. Ze zit niet bepaald uit te kijken naar die logeerpartij.

Wanneer Graham arriveert, is hij totaal anders dan Ann had verwacht: hij is kalm, bijna verlegen, zacht en absoluut niet opdringerig. Hij is in alles de tegenpool van de wat goedkope John, en alleen al daardoor raakt Ann geïntrigeerd. Aan tafel vertelt Graham over

zijn leven tot dan toe, en dat maakt het raadsel omtrent z'n persoonlijkheid alleen maar groter. Hij heeft een streep gezet onder z'n vroegere bestaan en bezit nu nog uitsluitend een auto en een video-camera. John merkt dat hij iemand anders voor zich heeft dan de Graham die hij vroeger kende. Al teveel aandacht besteedt hij er niet aan, want hij is verwickeld in een zeer fysieke relatie met Cynthia, de jongere zuster van Ann. Cynthia rekent op die manier af met de rivaliteit die ze voelt ten opzichte van haar stijlvolle, maatschappelijk geslaagde zuster. Wanneer ze hoort over de geheimzinnige logé, raakt ook zij geïntrigeerd en al snel heeft ze een ontmoeting met Graham geënsceeneerd. Zij benadert hem op de manier die altijd succes heeft: direct en seksueel, maar Graham is niet in die manier geïnteresseerd. Hij vertelt zonder enige schroom dat hij impotent is en dat hij alleen nog met vrouwen communiceert door videofilms van hen te maken, wanneer ze over hun seksuele ervaringen vertellen. Cynthia vindt dat eigenlijk ook heel interessant en ze is bereid om hem haar liefdesleven uit de doeken te doen.

Graham heeft, naarmate de film vordert, op de drie andere hoofdpersonen een duidelijk voelbare uitwerking. Ann merkt dat ze bij hem in staat is om haar eigen leven eerlijk op een rij te zetten, Cynthia ontdekt dat het een heel merwaardige ervaring is om bij een man eens een keer niet direct succes te hebben. John op zijn beurt merkt dat de twee zusters naar hem toe allebei hun houding aan het veranderen zijn. Wanneer het tot het uur van de waarheid komt, zijn de kaarten geschud en is niemand meer degene die hij was toen de film begon.

Steven Soderbergh, pas 26 jaar oud en algemeen beschouwd als een van de wonderkinderen van de Amerikaanse cinema, heeft situaties die hij om zich heen zag verwerkt in z'n film, zonder het nu onmiddellijk een autobiografie te willen noemen. Over de hele wereld is er al gretig gediscussieerd over de 'boodschap' van de film, en er zijn al talloze interpretaties verschenen van vakmensen die allemaal menen dat ze hem tot op het bot doorgronden. Soderbergh beperkt zich tot de opmerking dat zijn film de denktrant van het huidige Amerika representeert. Verder probeert hij te wennen aan de roem en de publiciteit die zo'n plotseling succes met zich meebrengt.

Wat de film vooral zo aangenaam om naar te kijken maakt, is de simpelheid. Indiana Jones, Ghostbusters, James Bond, Lethal Weapon, allemaal leuk en aardig, maar je bent ze na een avond vergeten. Deze kleinschalige film blijft dagen hangen en zet aan tot discussie en nadenken. James Spader, die Graham speelt, kreeg een Palm voor beste acteur, maar in feite had hij die best kunnen delen met Andie MacDowell als Ann, Laura San Giacomo als Cynthia en Peter Gallagher die John speelt.

Andie MacDowell in 'Sex, lies and videotape'

Leo van Opzeeland

film in 't kort

De avonden

Rudolf van den Berg, die eerder de redelijk succesvolle speelfilm 'Zoeken naar Eileen' maakte, vroeg opnieuw Thom Hoffman voor de hoofdrol in zijn nieuwste produktie 'De Avonden'. Een prestigieus project, want het beroemde boek van Gerard Reve is klassiek te noemen en vrijwel iedereen die de middelbare school heeft bezocht kent het. Van den Berg zag dat echter niet als een druk op z'n schouders. „Ik besepte pas dat dat boek voor veel mensen kennelijk heel belangrijk was, toen ik merkte

Thom Hoffman (l.), Gwen Eckhaus en Kees Hulst in 'De avonden'

wat een golf van publiciteit er loskwam op het bericht, dat ik het zou gaan verfilmen”, vertelde hij mij. „Ik was er overigens helemaal niet zo happig op, want ik ben niet zo dol op dat boek. Ik heb drie maanden bedenktijd gevraagd aan producent René Solleveld, voor ik uiteindelijk toestemde. Maar nu hij af is, vind ik wel dat het de mooiste film is die ik tot nu toe heb gemaakt.” Van den Berg heeft van Frits van Egters, de hoofdpersoon uit de roman, duidelijk een sympathiekeren jongen gemaakt dan Reve hem in z'n boek schetste. Frits is in de opvatting van Van den Berg een neuroot, die weliswaar heel hinderlijk is voor z'n ouders en de mensen in z'n onmiddellijke omgeving, maar die zichzelf toch nog het meest in de weg zit. De film is vooral heel knap van sfeer (die miezerige jaren vlak na de oorlog) en de originele camerastanden leveren heel geestige en tegelijk bizarre beelden op. Thom Hoffman is iets te aardig voor de rol van Frits, wat niet wegneemt dat hij het karakter heel goed en consequent weet vol te houden. Rijk de Gooyer is als de vader uitzonderlijk goed op dreef. Let verder op de gedetailleerde aankleding door Van den Bergs vrouw Linda Bogers.

The Package

In een knap in elkaar gezette, zeer eigentijdse politieke thriller zien we Gene Hackman weer eens met soepel gemak een schitterende rol neerzetten als de Amerikaanse soldaat John Gallagher, die in Berlijn bij de beveiligingstroepen werkt. Wanneer hij, beschuldigd van nalatigheid, door zijn superieur naar Washington wordt gestuurd om een 'vrachtje' af te leveren, een soldaat die zijn straf moet uitzitten, kwijt hij zich keurig van die vernederende taak. Hij kan het zelfs redelijk met zijn gevangene vinden. Maar eenmaal op de luchthaven gearriveerd, loopt hij in

Joanne Cassidy en Gene Hackman in 'The package'

een vooropgezette val en de man die hij heeft begeleid, ontvlucht. Wanneer Gallagher dan met hulp van zijn ex-vrouw, die bij het Pentagon werkt, de antecedenten van de ontsnapte soldaat natrekt, komt hij langzaam maar zeker achter de waarheid: hij wordt gebruikt als onderdeel van een aanslag die moet voorkomen dat de premier van Rusland en de president van de VS tijdens een topconferentie besprekingen over tweezijdige nucleaire ontwapening beginnen. Het blijkt namelijk dat veel hoge militairen het met die ontspanning helemaal niet eens zijn, omdat ze vrezen dat hun macht daardoor zal afkalven. Prachtig inspelend op de actualiteit schreef John Bishop een fijnvertakt scenario dat Andrew Davis met vaart op het doek bracht. Prima bijrollen van o.a. Joanna Cassidy en John Heard.

When Harry met Sally

Regisseur Rob Reiner, die ooit wereldberoemd werd als de schoonzoon van Archie Bunker, is alweer tien jaar zeer succesvol bezig met het maken van

Billy Crystal en Meg Ryan in 'When Harry met Sally'

films. Zijn nieuwste wapenfeit doet het in Amerika uitstekend, en Reiner wordt al op één lijn gesteld met Woody Allen, door de moderne relatie-problematiek die hij aansnijdt. Dat is wellicht een tikje teveel eer, maar een feit is wel dat 'When Harry met Sally' een heel onderhoudende komedie is, met twee hartveroverende hoofdrollen. Billy Crystal speelt de rol van Harry, die Sally voor het eerst ontmoet als hij een lift van haar krijgt naar New York. Ze zetten onderweg een discussie op touw over het feit dat het voor een man en een vrouw onmogelijk is om gewoon als vrienden met elkaar om te gaan, tenzij ze besluiten om de sex helemaal achterwege te laten. De draad van dat gesprek pakken ze gedurende een aantal jaren met grote tussenpozen telkens weer op. Terwijl je als publiek steeds duidelijker ziet aankomen dat ze voor elkaar bestemd zijn, blijven zij dat zelf hardnekkig ontkennen, omdat ze elkaars vriendschap zo hard nodig hebben. Enfin, uiteindelijk gaat het natuurlijk toch mis. Of is het raak, 't maar hoe je het bekijkt. Meg Ryan, blonde rijzende ster in Hollywood, geeft de ervaren Crystal uitstekend partij.

Ghostbusters II

Hoewel Ivan Reitman vol zelfvertrouwen zegt dat de tweede 'Ghostbusters' nog beter is dan de eerste, heb ik daar zo m'n twijfels over. De stunts zijn opnieuw heel knap uitgevoerd, en hoofdrolspelers Bill Murray, Dan Ackroyd, Harold Ramis en Sigourney Weaver doen 't net zo goed als de eerste keer. Maar de intrigue is dit keer een tikje gezocht: de Ghostbusters ontdekken een enorme rivier van roze, vloeibare haat die in het riool van New York stroomt, en die de agressie in de stad aanwakkert. Het vrijheidsbeeld komt uiteindelijk zelfs van haar sokkel (en dat is weer wél een schitterende vondst)

Harold Ramis en Dan Ackroyd in 'Ghostbusters II'

om haar aandeel te leveren in het onschadelijk maken van deze kwade krachten. Een aardig kijkspel, maar een derde vervolg moest er toch maar niet meer komen. Reitman is creatief genoeg om een nieuw idee te lanceren.

L.v.O.

Verlofdag

Het gaat prima met hem sinds hij drie maanden geleden in dienst kwam. Eindelijk niet meer de jongste thuis. Niet meer die broers die in alles de beste zijn. Niet meer die leraren die vroegen of hij soms het broertje was van die uit 4c. Nee, hier was voor hem een nieuw leven begonnen. Zijn leven. Niemand wist iets van het verdriet dat hem en zijn familie de voorbije tijd had getroffen. Hier kon hij vergeten. Hier mocht gelachen en gefeest. En nu, nu is hij onderweg naar het crematorium. Voor de vierde keer in anderhalf jaar. Een dag kreeg hij vrij. Vanavond moet hij al weer terug. Het is immers maar een oom die is gestorven. Dat die oom, net als z'n opa en oma en die andere oom die begin veertig was,

is doodgegaan aan kanker is niet interessant. Dat hij gek wordt van de gedachte dat nu z'n moeder misschien wel aan de beurt is, dat weet niemand. Dat hij bang is voor die dood, die in zo'n korte tijd z'n hele wereld heeft veranderd, dat weet niemand. Dat hij woest is op de hele wereld, dat weet niemand. Dat hij moet vechten om z'n tranen binnen te houden, dat weet niemand. Dat hij thuis wil zijn en blijven, dat weet niemand. Nee, vanavond is hij terug op de kaizerne. Hoe het was vraagt niemand. Natuurlijk gaat hij mee naar het HMT en hij krijgt vast wel een drankje. Maar hoe het is, vraagt niemand.

WIKLA

Hij had al in geen jaren meer iets van zijn ouders vernomen, op enkele onbeduidende telefoontjes na, en een enkel bezoekje met een gesprek wat nergens over ging. Een kontakt dat in zijn beleving geen kontakt was. Ouders die zich er niet van bewust waren dat de natuur verscheidener is dan ze dachten en omwille van god en zijn geboden de natuurlijkheid van hun zoon veroordeelden. Ze keurden zijn persoon niet af, maar wel zijn seksualiteit. Hij was een homo.

Laat de natuur niet met zich spotten, sommige mensen wel. Hij liet het zich allemaal aanleunen; inklusief het aangepaarte idee dat hij door 'zo' te zijn er de oorzaak van was dat hij zijn ouders zoveel verdriet en ellende bezorgde. En wanneer je iemand dat maar vaak genoeg voor ogen houdt, gaat iemand er vanzelf in geloven. Hij was buitengewoon slecht en zondig, een afvallige. Het gevolg hiervan was niet dat hij zijn leven beterde, naar de waarden en normen van zijn omgeving, maar dat hij een vernietigend schuldgevoel kreeg. Zelfs naar zijn ouders toe, die hem de meeste pijn van zijn leven hadden bezorgd.

Zo vergaat het ontzaglijk veel mensen. Mensen die werkelijk lijden onder een schuldgevoel waar ze geen schuld aan hebben. Een schuldgevoel, veroorzaakt door de dressuur van wetten en normen. Geboden. Er staat immers geschreven, gij zult...

Waar Nietzsche ooit schreef, dat de christelijke god een maximum aan schuldgevoelens heeft teweeg gebracht, denk ik dat hij op dat punt gelijk heeft gehad. Je bent en blijft in al je natuurlijkheid diegene die je bent. Als er iets is dat uitgeroemd zou moeten worden dan zijn het wel de geschuldgevoelens die tegen je eigen natuur indruisen en de structuren die er voor zorgen dat homo's, joden, zwarten, vrouwen, enz. zich schuldig voelen over datgeen wat ze in het diepst van zichzelf zijn. Mens. Maar al te vaak blijkt moraal een theorie te zijn die het geluk van mensen in de weg staat en irrationele schuldgevoelens veroorzaakt. De vraag naar goed en slecht moet in de konkrete levenssituatie gesteld worden en op de vraag wie te zijn en hoe te leven, kan alleen het hart een antwoord geven. Niets anders.

Freek Pol

vragen staat vrij

Mens
mag ik je vragen
waar haal jij de kracht vandaan,
de moed, de inspiratie misschien
te leven, elke dag?
op te staan, je dienst te doen, elke dag
je in te zetten, verantwoordelijkheid te dragen, elke dag
te studeren, te werken, elke dag
te trainen, te sporten, elke dag
plezier te maken, te genieten, elke dag
verdrietig te zijn, tegenslagen te incasseren, elke dag
te zorgen, lief te hebben, elke dag.

Mens
waar haal jij die kracht vandaan
die inspiratie, het voorbeeld misschien
mens te zijn
mens op een wijze
de moeite waard
voor jou
te leven, elke dag?

Steven

Stijve harken

Een jaar of zes geleden deed zich in Nederland de *boom* voor. Geen boom met bladeren en wortels, maar een Amerikaanse „boem“, een explosie dus. Tienduizenden mensen trokken vrijwel gelijktijdig een korte broek aan en gingen hardlopen. In de Verenigde Staten zelf had die boom zich tien jaar eerder voorgedaan, onder invloed van Kenneth Cooper, James Fixx, maar vooral ook de marathonloper Frank Shorter die de Olympische marathon van 1972 won. In Nederland was de Europese titel die Gerard Nijboer in 1982 haalde, onmiskenbaar van invloed.

Maar juist ook vanwege het incidentele karakter ervan, dachten talloze sceptici dat het plotse massale lopen een modegril was, een tijdsverschijnsel dat even snel zou wegebben als een rage in de popmuziek. De sceptici hebben zich heerlijk vergist. Zelfs aerobics, ook al zo'n onderdeel van de fitheidsrage, is nog steeds niet uitgestorven.

Duursport-natie

Nederland is een duursport-natie bij uitstek geworden. De triathlon kwam op en beklifde. Rob Barel, Axel Koenders en Ben van Zelst behoren tot de wereldtop en zij zijn niet de enigen. Er kwamen varianten in omloop als de wintertriathlon (met schaatsen in plaats van zwemmen), de dubbele- en zelfs de triathlon. Ongeveer naar analogie van het lopen, waar sommigen de grenzen naar 100 kilometer, 250 of nog veel verder aftastten. Op dat gebied behoort Ron Teunisse tot de besten ter wereld.

Als pendant van het klassieke baanschaatsen ontstond de schaatsmarathon. Op de fiets werd de Tour de France nagebootst en het summum schijnt tegenwoordig een uitputtende wielervakantie in Indonesië te zijn. Omdat iedereen aan duursport doet, dien je je daarbinnen te onderscheiden. Al is dat niet echt eenvoudig meer. Voorheen was het een wapenfeit van jewelste, als

je een start- en finishbewijs van de New York-marathon kon tonen. Onlangs namen 800 Nederlanders deel aan dat spektakel.

De meest gangbare theorie over de Nederlandse 'aanleg' voor de duursport is afkomstig van de inspanningsfysioloog Jos Geysel. Geen volk ter wereld, luidt ongeveer zijn stelling, leert zijn jeugd zo vroeg en massaal zwemmen en fietsen, twee sporten waarin Nederland dan ook per traditie sterk is. En bijna het eerste dat een kind leert op bewegingstechnisch gebied is lopen. Dat is dus ook geen probleem.

Lopen

Toch is dat lopen een uitzondering. Nederland heeft weinig grote lopers (gehad). Wim Slijkhuis was er één; Fanny Blankers natuurlijk ook, hoewel zij sprintster was. Nederlandse kinderen leren dan wel vroeg lopen, maar ze leren kennelijk niet goed lopen. Ze kunnen het met enige training lang volhouden, maar worden zelden snel. Vaak wordt door deskundigen gesteld dat Nederland zo veel talent bezit, maar ontwikkeld wordt het kennelijk niet.

Lopen kan iedereen. Daar wordt tenminste vanuit gegaan en daarom wordt hardlopen ook niet werkelijk onderwezen. Nederland telt inmiddels zo'n miljoen hardlopers, maar nog vrijwel geen onderwijskracht doet iets aan loopscholing. Het gevolg is te zien bij Dam tot Dam-lopen, marathons of vergelijkbare evenementen. Stramme heupen, krampachtige schouders, benen die zich niet strekken kunnen.

Zelfs een Nijboer is met die Nederlandse stijfheid behept. Tien jaar geleden gold hetzelfde voor Jos Hermens. Onbegrijpelijk hoe die met zijn houterigheid wereldrecordhouder kon worden. En zo zijn er talloze voorbeelden. Carla Beurskens was als 3000 meter-loopster te weinig stiliste, maar redt zich thans uitstekend op de marathon. Hoe langer de afstand, hoe minder bezwaarlijk een gebrekkige techniek is. Dat moet dus tevens een verklaring zijn voor het feit

Gerard Nijboer in de marathon Amsterdam mei '82

dat hardlopen nog steeds niet is uitgewoond, zonder dat er één Nederlandse sprinter van formaat méér is dan vroeger.

Gemakzucht

Het klinkt paradoxaal, maar het is enigszins uit gemakzucht dat de inspanning van de marathon wordt gezocht. Lopen is de effectiefste en goedkoopste manier om iets aan de conditie te doen. En bevredigend is het ook, althans na afloop. Echt genieten van het lopen zelf doen weinigen, genieten doe je van het gevoel iets met je lichaam te hebben gepresteerd. Bovendien kun je het tot op hoge leeftijd doen. Een ongeëvenaard aantal boven-veertigers bevindt zich dan ook onder het legioen lopers. Frappant is tenslotte dat de internationaal goede lopers en (tri)atleten die Nederland telt, in veel gevallen in hun jeugd niet liepen, maar turnden. Ja, gymnastiekverenigingen bezochten dus. Had die Duitse Vater Jahn dan toch gelijk. En is de doorsnee Nederlander een stijve hark, omdat hij een hekel had aan het wandrek en de boksprong?

Hans van Wissen

Humanistisch Geestelijke Verzorging

25 jaar bij de krijgsmacht werkzaam

Humanisten staan bepaald niet bekend als mensen die iedere gelegenheid aangrijpen om een receptie te houden of een feestje te organiseren. Het feit evenwel dat in 1964, een kwart eeuw geleden dus, de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging (HGV) haar werkzaamheden startte bij de krijgsmacht werd als dermate gewichtig ervaren dat men daar niet om heen kon. Reden waarom op 6 november jl. in het 'Coornherthuis', het humanistisch vormingscentrum voor militairen in Zeist, een bijeenkomst werd belegd ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de dienst HGV.

Deze jubileumbijeenkomst werd bijgewoond door talrijke genodigden van de kant van het Humanistisch Verbond, het Ministerie van Defensie en de krijgsmacht. Uiteraard waren er sprekers, drie in getal. Een korte samenvatting van deze toespraken willen we de EGO-lezers niet onthouden.

Staatssekretaris

De rij werd geopend door demissionair staatssekretaris J. van Houwelingen (waarschijnlijk zijn laatste optreden in het openbaar als bewindsman op Defensie). Deze koos ter plekke voor een persoonlijke toespraak in plaats van een, door zijn ambtenaren geschreven, tekst uit te spreken.

„De geestelijke verzorging in de krijgsmacht is voor mij al die jaren een belangrijk aandachtspunt geweest, omdat de krijgsmacht een heel unieke organisatie is. Het kan wel lijken op een gewoon bedrijf maar dat is het niet". En het unieke van die organisatie is, aldus Van Houwelingen, dat ze "ook in vrede tijd een essentiële taak heeft namelijk het voorkomen dat er iets zal gebeu-

ren. Zij die in zo'n organisatie functioneren ervaren dit als een bijzonder spanningsveld."

"Weliswaar bedient de krijgsmacht", zo vervolgde hij zijn betoog, "zich steeds van andere geweldsmiddelen maar het zijn en blijven de mensen waar het allemaal om draait. Het is dan ook niet voldoende wanneer men zich bij de opleiding te zeer richt op de technische taakstelling. Er dient ook aandacht te zijn voor het feit dat de individuele militair, hoe bescheiden ook, een rol speelt in de krijgsmacht en daarvan afgeleid in het

*„De mens in de
krijgsmacht blijft bij
ons centraal staan"*

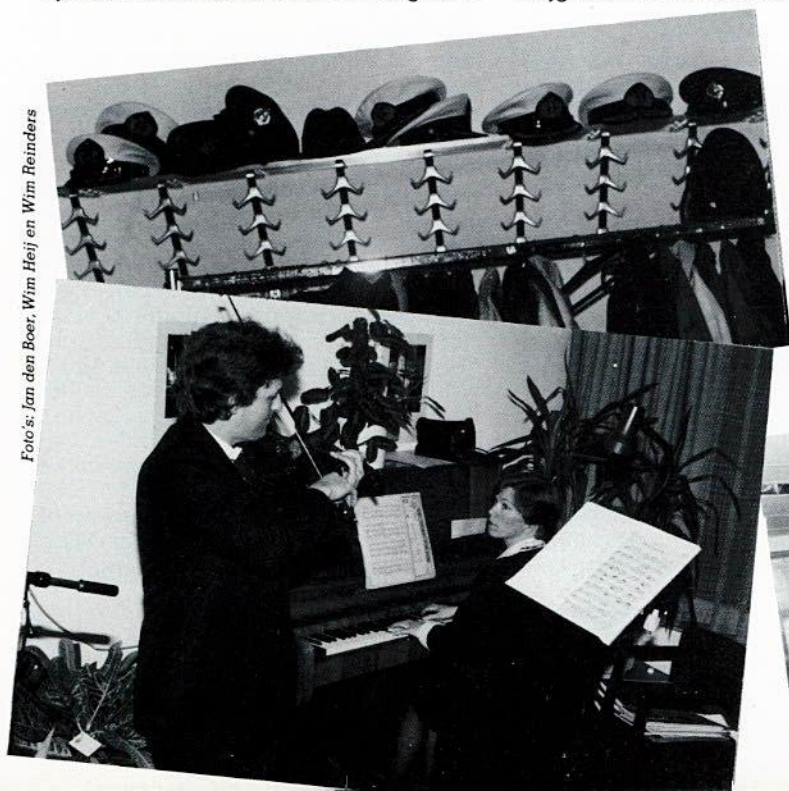
overheidsbeleid. Het gaat er bijna steeds om hoe mensen functioneren in relatie tot de ander en in dat proces speelt de geestelijke verzorging in de krijgsmacht een belangrijke rol."

"Het kenmerk van de bijzondere positie van de individuele militair, beroeps zowel als dienstplichtig, ook in een Europa zonder spanningen, blijft toch het omgaan met geweldsmiddelen. Met name naar de dienstplichtigen toe heeft de overheid een bijzondere verantwoordelijkheid, omdat men de dienstplichtigen dwingt dit te doen. Daarom dient de zorg voor de mens in de krijgsmacht dik onderstreept te worden. Ik hoop van harte dat dit standpunt ook de komende jaren zal worden gehuldigd."

Zoals te verwachten was wijdde Van Houwelingen ook nog enkele opmerkingen aan de netelige kwestie van de verdeling van de aantallen geestelijke verzorgers. Hij legde uit waarom hij de knoop had doorgehakt ("anders had een oplossing nog lang op zich laten wachten"), ook al waren hem de bezwaren van de zijde van het Humanistisch Verbond bekend. (Het HV heeft er ernstig bezwaar tegen dat bij de toekenning van de aantallen geestelijke verzorgers aan de omvang en de maatschappelijke relevantie zo'n belangrijk gewicht wordt toegekend).

Voorzitter HV

De voorzitter van het Humanistisch Verbond, Jan Glastra van Loon, begon zijn toespraak met te stellen dat "in die 25

Foto's: Jan den Boer, Wim Heij en Wim Reinders

jaar de Humanistisch Geestelijke Verzorging een heel belangrijk stuk werk tot stand heeft gebracht maar dat dit nog lang niet genoeg is". Gewoon doorgaan was zijn advies aan de raadslieden, "met goede hoop en vastberadenheid". Naar aanleiding van een ontvangen brief van een legerpredikant deed hij een dringend beroep op alle geestelijke verzorgers in de krijgsmacht "elkaar vooral met respect te blijven benaderen. U bent dit verplicht, zeker getuigd op de grote verantwoordelijkheid met betrekking tot het werk waar u voor staat."

"De geestelijke verzorging heeft niet een marginale maar een vitale functie in de krijgsmacht. Maar dan moeten de diverse diensten geestelijke verzorging elkaar wel met respect tegemoet treden."

Weliswaar onderkende ook de voorzitter van het HV de verbeterde verhoudingen tussen de afzonderlijke diensten geestelijke verzorging doch hij noemde dit nog slechts "een stap op de goede weg".

Met het uitspreken van de hoop dat "de omstandigheden, waaronder de dienst HGV haar werkzaamheden moet verrichten, snel zullen verbeteren" beëindigde hij zijn betoog.

Hoofdraadsman

Hoofdraadsman Kees Roza memoreerde in het kort de ontstaansgeschiedenis van het Humanistisch Verbond en het

Humanistisch Thuisfront, waar de dienst HGV uit is voortgekomen. Het Thuisfront begon in 1952 met het houden van bezinningsbijeenkomsten, aanvankelijk in het konferentieoord 'De Ark' te Nunspeet, vanaf 1960 in het Coornherthuis te Driebergen. "De spanningen in de jaren vijftig van het Humanistisch Thuisfront hebben er mede toe geleid dat in 1964 de dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht werd toegelaten", aldus Roza.

De dienst HGV heeft zich, zo stelde hij verder, "vanaf het moment van haar oprichting tot heden gekenmerkt door een eigen opstelling binnen de krijgsmacht, steeds duidelijk makend dat de taak van de geestelijke verzorging binnen de krijgsmacht een volledig andere is dan de taak van de krijgsmacht zelf". Vervolgens zette hij uiteen waar het bij de HGV werkelijk om gaat en hoe de humanistisch g'ver de solidariteit

met de mens invult: "De relatie mens - geestelijk verzorger wordt bepaald door een eigen richting, vrijheid gericht op eigen keuzes in het kader van een toenemend (geestelijk) bewustzijn. Daarin past geen geheime agenda van dienstbaarheid aan een extern doel".

Zo'n opstelling, voortkomend uit de humanistische grondhouding, "kan niet altijd vrij zijn van conflicten met het bedrijf". Daarna vatte hij de eigen aard van de hum. geest. verzorger nog eens kernachtig samen: "Het fundamenteel

ten dienste van de mens in de krijgsmacht beschikbaar zijn, gevoegd bij de relatieve autonomie van onze dienst in het bedrijf, maakt dat *herkenbaarheid* en *betrouwbaarheid* twee begrippen zijn die komplementair zijn."

Ook Rora ging in op de verdeelsleutelproblematiek. De verwachting van de staatssekretaris, dat deze problematiek zijn langste tijd heeft gehad, deelde hij niet: "Ik moet konstaten dat de oplossing waarnaar wij zo lang al streven (sinds '79 een verdubbeling van het aantal raadslieden), ook thans nog altijd niet onder handbereik lijkt te liggen".

Evenals de voorzitter van het HV, verheugde het ook de hoofdraadsman dat 'een beginnende samenwerking' zichtbaar is tussen de verschillende diensten geestelijke verzorging.

Voor iedere man of vrouw in de krijgsmacht die een beroep op ons doet zullen wij ook in de toekomst beschikbaar blijven, zo stelde Roza nadrukkelijk vast. Om zijn toespraak af te ronden met: "In het spanningsveld van ons werkteerterrein, ontmoeten humanisten, joden, christenen, hindoes en moslims elkaar, als het ware op elkaars weg geplaatst. Soms een ontmoeting van ongelijke soorten, maar wel altijd in het besef van de erkenning van de onderlinge gelijkwaardigheid. Dat wij als humanistisch geestelijke verzorgers daarbij nooit neutraal kunnen zijn, is u inmiddels duidelijk. Wie anderen helpt, staat ergens, brengt zichzelf mee. Zo kan een ontmoeting worden tot een samen zoeken naar gestalten van humaniteit.

Het zal er daarbij altijd op aan komen de mens zoals hij is volstrekt serieus te nemen. Ook in de toekomst blijft bij ons de mens in de krijgsmacht centraal staan."

Na het officiële gedeelte was er voor de aanwezigen ruimschoots gelegenheid elkaar informeel te ontmoeten. Hierdoor kreeg deze enigszins plechtstatige bijeenkomst toch nog een gewone, menselijke tweede helft. Wim Heij

De Honeymoonquiz als onvervalste graadmeter

Eigenaardigheden. Neuspeuteren. Nagelbijten. Aan je snor draaien. Voortdurend Engels drop eten. Je kent het wel, iedereen heeft wel zo iets. Goedwillende mensen zeggen er soms wat van. Via een goedbedoeld geintje of een doelbewuste kat. Maar ja, je gaat er vaak gewoon mee door. Omdat je het prettig vindt, omdat je het nauwelijks meer in de gaten hebt, omdat je het gewoonweg niet kan laten. En verder, je doet er uiteindelijk toch niemand kwaad mee. Toch slijt zo'n gewoonte plotseling weer, gaat zomaar over. Dan blijkt dat je zo'n gewoonte eigenlijk helemaal niet nodig had, dat je haar best kon missen.

Eigenaardigheden, gewoonten. Soms zitten ze heel wat dieper. Je bent duidelijk onderworpen, de zaak niet meer helemaal de baas. Het verslavende komt dan al gauw om de hoek kijken. De omgeving heeft er ook meer last van. Je bent somber, nukkig, chagrijnig als je niet aan je gewoonte toekomt. Bij overmatig roken is dat het geval, bij gokverslaving, bij te veel en te vaak alcoholgebruik. Na een al te vaak herhaald 'je mag toch wel wat?' kom je niet alleen jezelf tegen, maar ook je familie, je vrienden, je collega's op het werk. Milde kritiek verandert dan al gauw in afwijzing, isolatie. Als je zo bezig bent, moet je het maar allemaal zelf uitzoeken.

Toch is de ene verslaving de andere niet. Niemand valt er over als je tien bakken koffie per dag drinkt. Niemand merkt er vaak wat van, als je al te veel voor de spiegel staat. Een lichte bewondering is er zelfs als je het opnieuw presteert om méér dan normaal over de snelweg te scheuren. Waar houdt trouwens de gewoonte op en begint de verslaving? Om maar eens iets uit de vrouwelijke hoek te noemen: hoe zit het precies met de aankoop van al die schoenen, die truitjes, die broeken? Ook mannen kunnen er in die sector tegenwoordig wat van. Consumptie in de hoek van de mode: heel veel mensen die meedoen weten eigenlijk niet precies waarom.

Gewoon lekker leven

Consumptie als iets waar je eigenlijk niet van loskomt, consumptie als verslaving. Daar valt eigenlijk niemand over. Veel kopen, veel besteden, veel geld uitgeven, het hoort er zo'n beetje bij. Het verhoogt soms zelfs je status. Het verslavende element hebben we daarbij eigenlijk niet meer in de gaten. 'Gewoon lekker leven' is de norm geworden. Wie zich daaraan onttrekt, valt een beetje buiten de boot. En daaraan stelt niemand zich bij voorkeur bloot. De mens is een kuddedier, ook al wor-

den heel sympatieke pogingen ondernomen daaraan te ontkomen.

Consumptie, misschien wordt het er wel heel vroeg ingebracht. Als je het niet herinnert uit ervaring, weet je het wel van jonge neefjes en nichtjes: de meer dan gevulde speelgoedkast. In de sfeer van 'dat kind zal bij ons niets tekort komen' overladen veel ouders hun kroost met rammelaars, beertjes, poppen, blokkendozen, ballen, legosets, spelletjes. Met de inbreng van oma's en opa's, aardige burens en verre vrienden is vaak aan één kast niet meer voldoende. Leven in overmaat: de basis wordt gelegd, gewenning treedt op. Menig kind krijgt alles wat zijn of haar hartje begeert. En dat krijgen is lekker, smaakt naar meer.

Hitlijsten

Heel sluipend treedt er zo bij kinderen al heel vroeg een zekere vorm van verslaving op. Het gaat daarbij zeker niet alleen om verwende zeurdertjes en steeds meer vragende zeikertjes. Daar zie je het vanzelfsprekend het beste aan af. Maar ook gewone, aardige kinderen leggen af en toe keihard hun wensen op tafel.

De omgeving is er vaak ook naar. De omloopsnelheid van veel leuke dingen is uiterst kort. In de popmuziek zie je dat aan de snel veranderende hitlijsten en de daarbij horende vraag naar steeds maar nieuwe singeltjes, lp's en cd's. In de jeugdmode, voor buitenstaanders maar moeilijk te volgen, speelt datzelfde. De grenzen tussen 'in' en 'stom' zijn haarscherp, maar ze veranderen wel voortdurend. Zelfs op zich onschuldige schoolreizen en werkweken rieken steeds meer naar consumptie. Ulvenhout en Haaksbergen moeten het als bestemming afleggen tegen een weekje stappen in het Engelse Kent, kunst bekijken in Parijs, kamperen in de Franse Alpen. Alles steeds wat verder weg, steeds wat luxer. Wie het niet kan betalen mag soms putten uit een speciaal potje of gaat gewoon niet mee.

Het is allemaal gemakkelijker gezegd dan gedaan, die stappen terug. Toch zal het moeten. Gelukkig is er ook een redelijke basis voor. De Nederlandse samenleving maakt zich ongerust over de toekomst van haar leefmilieu. Veel burgers en maatschappelijke organisaties vinden dat een goed leefmilieu een zéér hoge prioriteit moet krijgen, vele van hen vinden zelfs prioriteit no. 1. Ook 'Defensie' doet mee. Vóór het jaar 2000 wil het ministerie de milieubelasting binnen de activiteiten van de krijgsmacht terugbrengen met 25%. Een prima initiatief, dat mogelijk en bij voorkeur versneld én geïntensiveerd kan worden uitgevoerd.

Overigens, ook consumentenorganisaties, vrouwenorganisaties, vakbonden, levensbeschouwelijke organisaties en de Derde Wereld-Beweging willen hun stem laten horen als het om de toekomst van het milieu gaat. Wetenschappers uit allerlei hoeken vullen een en ander aan.

Al enkele maanden loopt er een soort estafette-actie richting Haagse politiek. Partijen en individuele politici wordt er daarin op gewezen hoe groot hun verantwoordelijkheid is voor een gezond milieu, een in tact gelaten natuur. Ook voor de volgende generaties. De initiatiefnemers voor de estafette hebben hun aktie een goede naam meegegeven: de Groene Puzzel. Daar moeten we gezamenlijk uitkomen.

Het adres van de aktie is: De Groene Puzzel, Damrak 83, 1012 LN Amsterdam, tel. 020-275387.

Oranje-rage

Een vergelijking met de drugs wereld dringt zich op. Consumenten is de drug, die jong en oud pakt. Ouders en opvoeders zijn bij jongeren alleen maar tussenpersoon. Het winkelbedrijf is als regel dealer. De echte grote jongens, de baronnen, zitten meer op de achtergrond: in de industrie, het bankwezen, de reclame niet te vergeten. Daar wordt het grote geld verdiend aan de verslaving die 'lekker leven' wordt genoemd. En toegegeven, niemand vindt het eigenlijk een punt. Integendeel, geld moet rollen, de economie moet groeien. We willen het eigenlijk allemaal 'goed' hebben, dus een beetje verslaafd zijn. Zelfs is er een internationaal aanvaard beleid dat de groei van de economie ongeveer heilig verklaart. Particuliere bestedingen worden niet zelden aangewakkerd. In Nederland bijvoorbeeld via het veelbesproken 'Plan Oort'. Op jaarbasis verdwijnt daar liefst 4 à 5 miljard

vanuit de staatskas richting particuliere inkomens. En daar gaat dat bedrag vaak niet regelrecht op het spaarbankboekje. Het wordt voor een deel rechtstreeks uitgegeven, in goederen en diensten, in consumptie, omgezet.

Ook via minder officiële kanalen wordt ons type verslaving openlijk gepropageerd. Bij jongeren zie je dat bij de Veronica-mentaliteit van 'je bent jong en je wil wat'. Winkelcentra maken het kopen via braderieën en andere festiviteiten tot een feest. Internationaal voetbal roept een commercieel getinte oranje rage op. Een film als Batman lijkt meer handel dan kunst. Heel groot is waarschijnlijk de invloed van allerlei tv-spelletjes die een soort prijzenfestival zijn geworden. De Honeymoonquiz als onvervalste graadmeter wat een normaal mens allemaal toekomt: veel audiovisuele apparatuur, wintersportvakanties en als klap op de vuurpijl de onvermijdelijke auto. Tranen van emotie bij de winnaars dat hen dat allemaal ten deel is gevallen.

Even slikken

Zijn er echte slachtoffers? De verslaafden zelf in de eerste plaats? Jawel. Er is de laatste tien, twintig, dertig jaar een norm gesteld die nauwelijks meer is vast te houden. Bij jongeren zie je dat al vaak als ze gaan trouwen en er kinderen komen. Als de moeder niet blijft werken, valt dan een deel van het zol-lekker-levende gezamenlijke inkomen weg. Dan is het plotseling even slikken, dan kan alles al gauw niet meer. Dan zie je ook soms dat andere element in de verslaving: de ontkenning. Mensen, jong én oud, erkennen niet

graag dat ze verslaafd zijn, dat het erg moeilijk is om de drug plotseling te moeten missen. Lichamelijke afkickverschijnselen zijn er bij consumptieverslaving natuurlijk nauwelijks. Wel is er vaak een zekere onrust, een plotseling gevoel van onzekerheid: het valt allemaal wat tegen, de droom komt zelden helemaal uit. Het leven is nu eenmaal niet de onverstoorde wereld van de STER-reclame.

Zijn er nog meer slachtoffers? De wijdere omgeving misschien. Alkoholver-slaafden laten wel eens een pijpje achter, heroïneverslaafden een spuit. Consumptieverslaafden doen het in het groot. De afvalbergen groeien en groeien. Export van afval naar Oost-Duitsland wordt overwogen. Maar aan de bron, bij de verpakkingindustrie bijvoorbeeld, wordt nog weinig gedaan. Er komt ook zoveel afval omdat producten vaak bewust een korte levensduur meekrijgen. Dat opent tegelijkertijd de mogelijkheid kleine veranderingen aan produkten aan te brengen. De nieuwste generatie computers, de nieuwste generatie Toyota's, de nieuwste generatie sportschoenen. Wat gebeurt er eigenlijk met de oudere generatie? Consumptie leidt al te vaak richting wegwerpmatenschap.

Leiders vaak niet clean

Vanzelfsprekend zijn natuur en milieu ook slachtoffer. En daarmee de komende generaties die het mede daarvan moeten hebben. De natuur- en milieubescherming is dan ook allermint tevreden met een type samenleving waarin consumptie zo centraal staat.

Het leidt tot luchtvervuiling, bodemvervuiling, watervervuiling. Het maakt grondstoffen op. Het geeft eindeloze afvalbergen. Het maakt veel lawaai. Een dergelijke samenleving is niet alleen slecht voor plant en dier, maar op den duur ook voor de mens.

Zo langzamerhand wordt dat ook beseft. Steeds meer groeperingen in de samenleving zeggen er ook wat aan te willen doen. Tot op het hoogste internationale niveau confereert men erover. De vergelijking met de gangbare drugs dringt zich opnieuw op. Er is echter één verschil. Bij internationale conferenties over de aanpak van heroïne en cocaïne-problemen lijkt het er op dat de deelnemers zelf 'clean' zijn. Bij conferenties over bijvoorbeeld het CO₂-(broeikas)-probleem (een zaak die rechtstreeks met wereldwijde productie en consumptie te maken heeft) is dat niet het geval. Gevestigde leiders en hun vertegenwoordigers hebben vaak als geen ander de economische groei gepropageerd als zaligmakend. Langzaam beseffen ze dat ze van dat idee moeten afkomen. Maar het streetcornerwerk, de RIAGG's en de Consultatieburo's voor Alcohol en Drugs leren het: voor afkicken zijn veel woorden, veel tijd en moeite nodig.

Voor de top is het trouwens belangrijk wat de basis doet. Dat verplaatst de zaak toch weer naar 'de gewone burger', naar onszelf. En, het is als dat neuspeuteren, dat Engels drop eten: we kunnen vandaag nog beginnen. Mag het een onsje minder zijn?

Frits Maas

Hofmeester bij de Marine

„Ik wil m'n leven zelf in de hand nemen“

„Zet m'n achternaam er maar niet bij, sommige mensen reageren altijd al vreemd om mijn vragen en opmerkingen“, zo begint Silvio het gesprek dat ik met hem en Martijn zal hebben over de verwachtingen die zij hadden en hebben ten aanzien van hun werken bij de Koninklijke Marine.

Silvio is 24 jaar en na een jaartje werken via een uitzendburo terecht gekomen bij de KM als hofmeester. Zijn kontrakt zit er bijna op.

Martijn komt net binnen bij de KM, hij is 18 jaar en is rechtstreeks van school gaan solliciteren en aangenomen. Ook als hofmeester.

Waarom zijn jullie bij de KM als hofmeester gaan werken?

Martijn: Mijn vader zit ook bij de vloot en eigenlijk wil ik dat al heel lang. Niet speciaal als hofmeester hoor, maar gewoon een baan, vastigheid. Ik kon geen beroeps worden, dus nu ben ik eerst maar KV-er, misschien dat ik later bij kan tekenen. In Den Helder loop je anders maar wat op straat of je gaat naar een boer werken op het land. Dat zie ik dus niet zitten. Dit is leuk en ik heb al gehoord als ik door mijn takenboek ben dat ik ga varen. Dat is natuurlijk te gek!

Takenboek?

Martijn: Ja, dat is een boek waarin zeg maar de taken staan die je allemaal gedaan moet hebben voordat je écht hofmeester bent. Gelukkig heb ik tot nu toe chefs getroffen die me alles snel en goed door laten werken. Als er maar

even tijd over is werk ik er aan.

Silvio, hoe kom jij hier terecht?

Silvio: Na school heb ik een tijdje bij een boer op het land gewerkt, maar daar ben je ook niet voor naar school gegaan. Dat is leuk in vakanties, om een zakcentje te verdienen, maar verder niet natuurlijk. Mijn oudste zus werkte toen al via het uitzendburo en dat ben ik ook gaan doen. Daar leer je veel van weet je. Hier sturen ze me niet meer om een vergiet zonder gaatjes. Toch vond ik het niet echt leuk, dan hier werken, dan weer daar of soms een hele week niets. In Den Helder draait alles om de Marine, dus toen ik weer eens zat te mopperen zei m'n moeder: ga dan eens bij de vloot solliciteren. Kwam nog bij dat ik een oproep voor de Landmacht kreeg. Dat zag ik dus helemaal niet zitten. Zo ben ik dus bij de vloot terecht

gekomen. Ik heb nog een jaartje bijgetekend, maar nu heb ik het wel gezien. Straks ga ik de horeca een tijdje in, daarna wat diploma's halen en dan wil ik instellingskok worden. Dat is ook zekerheid, oude en zieke mensen blijven er altijd.

Altijd klaarstaan

Martijn: Ga je niet kijken of je beroeps kan worden?

Silvio: Ben je gek man, tot mijn vijftigste in zo'n bedrijf. Altijd moet je maar klaarstaan in ons dienstvak. Naast het gewone werk heb je feesten en partijen. Soms heb je wel vijftig overuren in een maand. Dat kun je nooit wegwerken met de VROB, dus het wordt uitbetaald. Je krijgt daarvoor een fooi. Ik heb liever vrije tijd. En verder nu ik een meisje heb hoef ik niet meer zonodig. Ik heb zowat overal gezeten bij de vloot en dat is leuk hoor, maar nu ben ik volwassen en wil als zodanig aan de slag. Dat kan niet in dienst. Daar ben ik hofmeester en daar blijf ik hofmeester. Nee, ik weet zeker dat ik ga.

Schrik je niet van zo'n reactie, Martijn?

Martijn: Nee hoor, ik werk nu al een tijdje op dezelfde plek als Silvio en ach... Voor mij ligt het gewoon anders. Ik wil hofmeester worden en misschien krijg ik de kans nog eens in het kombuis. Dit is een begin. Ik zie wel, als het maar even kan word ik beroeps en wie weet misschien word ik dan nog wel eens sergeant of zelfs majoor. Mijn meisje komt ook uit een vlootgezin, dus die wil wel graag dat het hier goed gaat. Misschien kunnen we later samen nog eens naar de West. En wat mij ook prachtig lijkt is zo'n Oost-tocht. Normaal kom je toch nooit aan die dingen toe. Mijn vader is de eerste keer meege-

weest naar de Oost, die heeft prachtige foto's gemaakt. Zoiets lijkt me wel wat. En zowiezo varen, dat is toch heel wat anders dan een burgerbaantje?

Dat is waar, maar heb je daar ook nog zin in als je wat ouder bent en wie weet kinderen hebt?

Martijn: Tja... dat kan ik natuurlijk moeilijk zeggen. Het was niet altijd even leuk als mijn vader zolang weg was, maar het had toch ook z'n voordelen. Ik denk dat als je een goede vrouw hebt, dat dat allemaal wel meevalt. Je verdient natuurlijk wel goed.

Silvio: Dat zei ik ook toen ik net begon. Maar dat is flauwekul natuurlijk. Wat gevaarlijk is, is dat jij je hele leven op de vloot richt. Stel je voor dat je helemaal geen beroeps kan worden. Dat je een paar jaar bij mag tekenen en dat het dan afgelopen is? Dan ben je zo'n jaar of zevenentwintig en dan sta je. Wat kan je nu helemaal als je hofmeester bent?

Aanpassen

Dat klinkt nogal bitter, wat kan jij Silvio? Ik denk dat jij die vraag beter kan beantwoorden dan Martijn.

Silvio: Wat ik kan? Nou, me aanpassen, commentaar over m'n lange haar en oorring over me heen laten gaan. Me verrot laten schelden door de chef. Me laten vernederen door de mensen die ik bedien. Tja dat kan ik, en natuurlijk schoonschippen, vaatwassen, afruimen. Zeven weken van huis, dat kan ik ook. En brieven schrijven. Maar er is nu na vijf jaar niemand die daar op zit te wachten in de burgermaatschappij. Ik heb al wel vijftig sollicitatiebrieven verstuurd. Sommigen worden niet eens beantwoord, anderen schrijven netjes terug dat ze liever iemand van de horecavakschool hebben.

Martijn: Ja maar als ze bij de Marine naar jou gaan informeren heb je ook van alles tegen. Je kan toch moeilijk in de horeca gaan werken met dat lange haar. En dat oorbelletje is nou ook niet alles. Volgens mij heeft het ook met jezelf te maken. Als jij je wat meer had aangepast zou het vast anders liggen.

Silvio: Zie je nu, zo vlug gaat dat, mensen komen van buiten en hup, ze denken binnen het jaar net als de anderen. Je moet hier zorgen dat je je aanpast, dat je net zo bent als de anderen. Nou, daar pas ik dus mooi voor. Vijf jaar was best, maar dit is voldoende. Nu wil ik weer aan mezelf toekomen. Misschien weet ik nu pas wie ikzelf ben. Misschien had ik daarvoor deze periode bij de vloot wel nodig.

Silvio zegt dat je hier moet zorgen dat je je aanpast, hoe ligt dat voor jou Martijn?

Martijn: Natuurlijk pas je je aan. Volgens mij doe je dat in iedere situatie. Dat heb je nodig om te overleven. Thuis pas ik me aan aan de regels thuis, bij mijn meisje hebben ze weer andere regels, hier in Den Helder hebben ze andere regels dan in Valkenburg of Vlis-singen, bij de Mariniers weer andere. Als je het vol wil houden, dan pas je je

aan en houd je rekening met elkaar. Zo werkt dat gewoon. Als je gaat varen en je gedraagt je totaal anders dan de anderen, dat werkt toch niet?

... maar er zijn grenzen

Silvio: Maar wil jij dat de rest van je leven? Natuurlijk ik heb me ook aangepast, maar er zijn grenzen. Als hofmeester heb je een bedienend beroep. Zo gedraag je je dus ook. Je bent beleefd, hebt een schoon werkpak aan, je hebt je haar gewassen en je nagels zijn schoon. Natuurlijk. Maar dat is aan de buitenkant. Van binnen is dat anders. Kijk, als een oude adjudant je vraagt om iets dat niet op tafel staat breng ik dat met plezier. Maar als zo'n opgeblazen jongen, die net van het KIM komt, meent dat hij me als loopjongen kan gebruiken, zo van: Hoof, ik wil water; hóf, de mayonaise is op; ho-o-óf, krijg ik nog wat patat. Dan knapt er iets bij mij. Dan heb ik de neiging om hem de tomaten-ketchup op z'n kop leeg te spuiten. Kijk ik wil als mens behandeld worden, en ik wil best eens een slechte of pesterige bui van iemand opvangen. Maar er zijn grenzen.

Martijn: Maar niet alle officieren zijn natuurlijk zo. En laatst toen je dat elastiekje in je haar had was je ook net een meid. Je vraagt dan toch om reacties?

Silvio: Volgens mij is dat wat anders. Kijk als de chef tegen me zegt dat hij dat niet wil, dan pik ik dat. En natuurlijk, ik heb een jaartje bij de officieren gestaan en dat ging prima. Sommige nieuwkomers probeerden het wel, maar dan waren er anderen die dat niet pikten. Maar laatst toen ik in moest vallen in de Longroom was er weer zo'n mannetje. Hu, ik griezel daarvan.

Heb jij dat nog niet meegemaakt Martijn?

Martijn: Nee, en ik zal dat ook wel niet meemaken. Ik ben gewoon anders dan Silvio. Ik gedraag me anders, roep minder weerstand op, denk ik. En verder laat ik die dingen langs m'n rug afglijden. Als iemand een pestbui heeft, nou dat is zijn probleem, niet het mijne. En als het wel te gek wordt, ga ik naar de chef. Nee, ik krijg daar geen problemen mee.

Jezelf zijn

Silvio, jij zei eerder in het gesprek: „misschien weet ik nu pas wie ikzelf ben”, wat bedoel je daar precies mee?

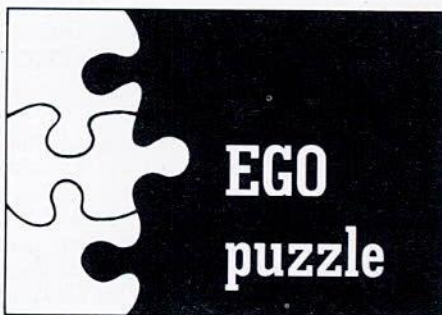
Silvio: Nou weet je, toen ik bij de vloot kwam, leefde ik eigenlijk niet. Ik ging gewoon m'n gang en alles verliep zo als het ging. Gewoon. Eten en drinken was er altijd wel thuis en een bed ook. Hier bij de vloot heb ik geleerd dat dat niet bij iedereen zo is. Dat mensen uit totaal verschillende situaties komen. Dat ze heel verschillend denken. Dat ze snel geneigd zijn om de dingen te nemen zoals ze zich voordoen, net alsof ze er zelf niets over te zeggen hebben. In de g.v.-les hebben we het daar ook wel eens over gehad. In de eerste jaren ging ik daar gewoon in mee. Nu kan ik dat

niet meer. Ik wil m'n leven zelf in de hand nemen. En natuurlijk zijn er zaken waar ik geen invloed op heb, maar daar moet ik ook iets mee, ik kan daar ja of nee tegen zeggen. Ik weet nu ook wat ik wil, waar ik naar toe wil werken in mijn leven.

Hoe gaat jouw leven er verder uitzien, Martijn?

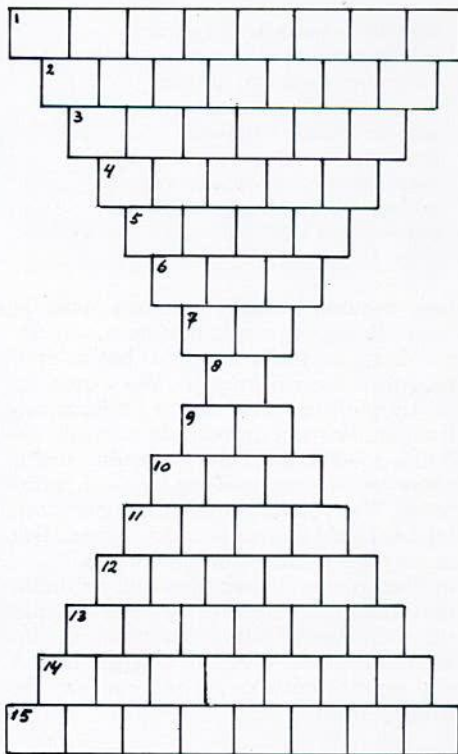
Martijn: Ach, dat weet ik niet precies, wie weet ben ik over een paar jaar wel net zo als Silvio, niet dat ik dat wil hoor. Maar zoals ik het nu zie wil ik mijn kontrakt uitdienen, daarna kijk ik wel wat er op mij af komt. Je kunt toch niet alles plannen. Ik zie wel.

Klazien van Brandwijk Wiltjer

De oplossing van de puzzel in het novembernummer luidt als volgt: 1-koe-koek; 2-eksters; 3-heerser.

Hieronder een zandloper, waarvan elk woord bestaat uit dezelfde letters als het voorgaande, eerst min één en later plus één letter. De omschrijvingen luiden: 1-in een andere taal overzetten (8 letters) 2-snel praten (7) 3-van daarna (6) 4-kweker (5) 5-pek (4) 6-hert (3) 7-noot (2) 8-klinker (1) 9-boom (2) 10-priem (3) 11-ar (4) 12-stoet (5) 13-trekken (6) 14-vaartuigen (7) 15-vergrootglas-glas (8).

De dichtende kapitein

„Mijn gedichten staan wel voor een andere kijk op...”

Tijdens zijn inwerkperiode als geestelijk verzorger op de Generaal Winkelman-kazerne in Nunspeet maakte raadsman Jan den Boer kennis met kapitein Warnar, plv CC van 43 Bevoorradingscompagnie. Tijdens dit gesprek bleken een paar opmerkelijke zaken aan de orde te komen. Zo vertelde de kapitein dat hij bezig was met het organiseren van een cursus 'bedrijfsvorming' in het kader van GV op 'Beukbergen' (het prot. gv-centrum in Huis ter Heide) en dat hij gedichten maakt.

Twee niet alledaagse bezigheden voor een plaatsvervangend compagniescommandant. Reden voor EGO om hem eens wat nader aan het woord te laten.

Rick Warnar, geb. 20-6-58 in Genemuiden, ging als dienstplichtig soldaat (lichting 79-5) in eerste instantie zijn opleiding volgen aan de rijopleiding in Venlo, om vervolgens te worden geplaatst bij de luchtdoelartillerie in Wezep. Gelijk hierna is hij naar de KMA in Breda gegaan (economisch logistieke studierichting) van 1980 tot 1984, om daarna te worden geplaatst bij verschillende onderdelen van de Generaal Winkelmankazerne in Nunspeet, w.o. 13 BEVO, 107 LTTCIE 105 T BAT, en laatst 43 BEVO. In die zelfde tijd volgde hij een studie bedrijfskunde aan de Business School Leeuwarden (post HBO).

Kijk, zo vervolgt Kapitein Warnar, ik vond het verre van leuk om voor de dienstplicht opgeroepen te worden. Het stond haaks op mijn studieplannen.

De soldaten van gemat staal
met hun zwarte tijden
langzaam zie ik hen glijden:
eeuwig te vroeg geboren,
een onvervulde heimwee
naar verwilderde woorden
versomberd tot gespleten verhalen
en begraven met een crucifix in
kathedralen.

Een nieuwe wereld dondert over je heen. Ik begon eraan met de moed der wanhoop en in de hoop dat het zo snel mogelijk voorbij zou zijn. We waren op de rijopleiding heel erg op elkaar betrokken. Positief ingestelde mensen, redelijk goed contact met het kader, discipline weliswaar heel erg formeel, maar reëel. Wel voelde ik me op het punt van bijvoorbeeld exercitie onbegrepen. Dat is me toen nooit eigen geworden.

In Wezep, op zich een fijne tijd, ontdekte ik ruimte in discipline. Het was er functioneler. Vanuit mijn lidmaatschap van het Onderdeels Overleg Orgaan heb ik o.a. de motivatie gekregen om naar de KMA te gaan.

Op de KMA

Eenmaal die stap gezet vielen me drie dingen erg op:

- je was geen moment meer alleen, zowel in positieve als negatieve zin;
- dit is een onmogelijke klus, dit lukt me nooit;
- na de eerste week leek ineens iedereen op elkaar.

De hele dag werd je bezig gehouden. Alles lag vast. Alles in loopas. Zelfs de sanitaire stop leek ingeroosterd. Tot het moment dat je het zat was. Dan kwam je terecht in de sfeer van 'Nu moet het afgelopen zijn'. En je stelde je niet langer meer afhankelijk op.

Er werd gewerkt met het zgn. kronensysteem. Vooral in het eerste jaar. Er bestond een zgn. schaduwkader. Door middel van kronen onderscheidde je je al dan niet. Slechts de goeden kregen kronen. Aan de hand van een klein futiliteitje kon zo'n kroon weer ingetrokken worden. Toen kreeg ik voor het eerst een distantiegevoel naar deze vorm van discipline/beloning. Ten gevolge van de kronen komen de ere-baantjes terecht bij de goeden, en niet bij diegenen die dat bijvoorbeeld nodig hebben.

Er zijn weliswaar geen harde bevoegdheden gekoppeld aan het kronensysteem, maar het levert wel een elitegevoel op. Je laat een stukje menselijkheid los. Ik heb daar tegen geen stelling genomen, ik zat denk ik te speelt in elkaar. Ik herkende het ook niet als zodanig.

Schijnwereld

Het gekke is dat vooral een aantal offi-

Maandag

Als de was wordt gedroogd
weet ik dat de nieuwe week begonnen is.
De dominee zegt dat je dat kunt merken
aan de kerkgang en de zondagsrust.

cieren destijds geen voorbeeld was en zich soms onbeschoft gedroegen. De onderofficieren getuigden van meer redelijkheid. Ik trok in toenemende mate mijn eigen grenzen. Als ik buiten de KMA liep, verbaasde ik me over de kleuren en kleding. Over de pluriformiteit van de gemeenschap. Toen begon ik te denken: het is een schijnwereld hier.

Hinderlaag

Wanneer het valluik van de dag
openklept als een lawine
die tegen de hemel omhoog rolt
worden ze verpletterd
door een aantal uren dag
die door klokbeweging worden
uitgevreten
tot nacht.

Er zou bij nader inzien meer gewerkt moeten worden aan een appèl op de eigen verantwoordelijkheid, aan het respecteren van de individuele mens en diens keuzes in specifieke situaties. Heel wat belangrijker dan uniformiteit! Toen ik halverwege de KMA-opleiding nog twee maanden naar het Amerikaanse West-Point ben geweest, konstateerde ik vrijwel hetzelfde. Het was allemaal van 't zelfde. Alleen de straten heten anders.

Opmerkelijk is ook dat ik tijdens mijn KMA-periode geen gedichten heb geschreven. Blijkbaar ging één en ander ten koste van creativiteit. Mijns inziens dient er in toenemende mate creativiteit gevraagd te worden tijdens de opleiding in plaats van het omgekeerde.

Werk en studie

Uiteindelijk was ik blij dat ik aan het werk mocht. Ik werkte dag en nacht. Ik stortte me daar volledig in. Als ik er op terug kijk, naar die beginperiode, dan vond ik mezelf wel streng en hard, maar wel eerlijk.

Als een soort vanzelfsprekendheid ben ik toen ook getrouwd. Dat hoorde er toch bij.

Na twee jaar ontdekte ik dat ik me teveel identificeerde met die mensen. Ze werden zomaar overgeplaatst. Ook liep ik weer aan tegen die eenzijdigheid. In de officiersmess leest iedereen de Telegraaf. Er zijn weinig andere interesses. Ik ging wat experimenteren met soldaten en kader. Zo mochten ze bijvoorbeeld hun eigen kader kiezen.

Ik gedachten ga ik dan een week in bed
liggen,
dan droom ik zo maar weg.
Dat doe ik nu bij gebrek aan beter
al een maand op mijn werk.

Uit die tijd hield ik over:

- dat ik vrijwel alleen de kar moest trekken;
- de rest ging om vijf uur de poort uit;
- ik ben niets bijzonders;
- is dit het nou?

Toen besloot ik om een studie ernaast te gaan doen. Doorlopend met het gevoel van 'kan ik dit wel maken'. Toch gedaan en via rekest toegestaan om hier per week 2 x 4 uur aan te besteden. Uiteindelijk komt die studie natuurlijk je werk ten goede. Maar toch stuitte je op achterdocht: die gaat zeker de dienst uit als hij afgestudeerd is, enz.

Betrokkenheid

Vanaf die tijd is er erg veel gebeurd. Er ontstond vervreemding in mijn werk en thuis. Alles kwam in vreselijk intensieve vorm op me af. Uiteindelijk heb ik weer duidelijkheid naar mezelf gekregen en vorm en inhoud gevonden waar ik verder mee kan.

Daarom organiseer ik een cursus 'be-

drijfsvorming' voor mijn kader. Ik probeer mensen betrokken te laten zijn op zaken. Ze vanuit innerlijke motieven te bewegen, te disciplineren. Dat uiterlijk is gewoon minder belangrijk.

Zo zit ik nu eenmaal in elkaar. Als kind al had ik een ruime fantasie. Als ze mij vertelden God doet alles, alles ligt al vast, dan vroeg ik me af of God ook regelt hoeveel grassprietjes er be-

Wendingen op de plaats is exercitie
om een nieuwe richting te kiezen.
Betekent wel beweging,
niet zonder pijn
loop je weg, een station achter je latend
waar je de trein nooit meer laat stoppen.

wegen.

Door zo anders te kijken ben ik ook gaan dichten. Ik zie mijn gedichten als een heftige ontlading die ik vaak absoluut niet kan verklaren, maar die wel staan voor die andere kijk op...

Jan den Boer

I'm dreaming of a white Christmas

Kunnen jonge humanisten ook Kerstmis vieren? Op 16 december a.s. zal er voor iedereen tot 30 jaar een groots midwinterfeest plaatsvinden, waarbij we bezig zijn met de vraag of wij een eigen inhoud kunnen geven aan een midwinterfeest.

Laat je fantasie eens de vrije loop; wat is jouw eigen idee van een midwinterfeest; welke waarde heeft dit voor jou, en hoe geef je dat dan vorm?

De dag begint met een inventarisatie van de ideeën. Daarna gaan we gezamenlijk hard aan de slag om dit **humanistische midwinterfeest** 's avonds te vieren. Wie weet ontdekken we humanistische rituelen! Deze dag begint om 13.00 uur en vindt plaats te Utrecht.

Inlichtingen en/of opgave bij resp. Tsitske Verkruijsen en Ariane de Brauw, Landelijk Centrum Humanistisch Verbond Utrecht 030-318145 tst. 22.

Midwinterweekend Homo/Lesbische Werkgroep HV

De Homo-Lesbische Werkgroep van het Humanistisch Verbond organiseert van zaterdag 23 december tot en met dinsdag 26 december 1989 een lang Midwinterweekend.

Er is plaats voor circa 40 lesbische, homo- en biseksuele deelnemers/sters. Het weekend vindt plaats in Volkshogeschool Allardsoog te Bakkeveen.

Het doel van dit weekend is, de traditionele kerstdagen eens anders door te brengen.

Informatie en inschrijvingsformulieren zijn te verkrijgen bij het Humanistisch Verbond, telefoon 030-318145 (Ariane de Brauw).

Zie pagina 2

boeken

Wapenbroeders

In de grote romanserie 'De Wapenbroeders' van W.E.B. Griffin verscheen, al weer enige tijd geleden, het tweede deel: 'De kapiteins'. In dit deel vindt men veel oude bekenden uit 'De luitnants' terug. Allereerst is dat de alleskunner, kapitein Craig Lowell, een man die met zijn bliksemcarrière afgunst en wantrouwen opwekt. Ook majoor Robert Belmon, de held uit het eerste boek, komt men weer tegen. De

derde hoofdfiguur is Rudolph MacMillan die aan geen gevaarlijke acties meer mag deelnemen maar dit handig weet te omzeilen. Deze drie mannen en vele anderen komen elkaar weer tegen, nu op de slagvelden van Korea. Wederom zijn zij als wapenbroeders met elkaar verbonden. Evenals 'De luitnants' is ook 'De kapiteins' weer een heel vlot geschreven oorlogsroman vol actie, spanning en romantiek. **W.E.B. Griffin: De kapiteins.** Het Spectrum, Utrecht 1989. 380 blz. f 49,90. (WH)

Spionage

In 'Infiltraties. Sovjetagenten in de CIA' ontrafelen de auteurs W.R. Corson, S.B. Trento en J.J. Trento vier spionage-drama's (zich afspelend tussen 1953 en 1978). Vier voorbeelden die laten zien hoe vier Sovjetagenten zich hebben binnengedrongen in de Amerikaanse geheime dienst. Naast medewerkers van vooraanstaande CIA-lieden als Allen Dulles en Angleton blijken Sovjetagenten te zijn geweest. Aan de hand van vraaggesprekken, met meer dan vijfhonderd betrokkenen, en gebaseerd op duizenden, tot dusver nooit vrijgegeven, documenten, gunnen de auteurs de lezer een blik achter de schermen van de contra-spionage. Ondanks het feit dat de onderzochte drama's zich afspeelden ver voor het aan de macht komen van Gorbatsjov, menen de auteurs, in een woord vooraf, toch een waarschuwend geluid te moeten laten horen in de richting van degenen die staan te

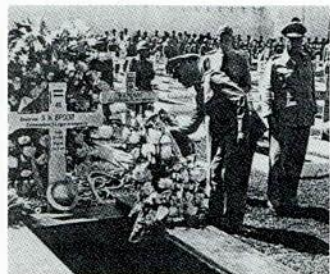
juichen om glasnost en perestrojka. Dat de Amerikanen ook wel wat terugdoen ontkennen de auteurs niet, maar dat heeft lang niet de omvang van de Russische activiteiten. Deze stelling wordt onderbouwd met: „In de open maatschappij van de Verenigde Staten is de gedachte aan geheime politie (...) eenvoudig weerzinwekkend” en „Werken voor de afdeling Contraspionage is bij de FBI niet populair”. Op z'n zachtst gezegd een wel heel simpele redenering. Dat doet overigens niets af aan het boeiende boek dat ze schreven.

W.R. Corson, S.B. Trento en J.J. Trento: Infiltraties. Sovjetagenten in de CIA. De Haan, Houten 1989. 424 blz. Geill. f 39,90. (WH)

Indonesie

Over het Nederlands-Indonesisch konflikt verscheen de laatste jaren een onvoorstelbaar groot aantal boeken. Waarschijnlijk door deze publicatiestroom bleef 'Het laatste jaar van Nederlands-Indië' van J.G. de Beus nagenoeg onopgemerkt. Ten onrechte. Reden waarom wij, nu het deze maand precies veertig jaar geleden is dat de soevereiniteitsoverdracht plaatsvond, deze uit 1987 daterende uitgave alsnog onder de aandacht brengen.

Oud-ambassadeur dr. J.G. de Beus was in die tijd plaatsvervangend leider van de Nederlandse delegatie bij de Veiligheidsraad. Vanuit 'de keuken' geeft hij in dit boek een uitvoerig verslag van de gebeurtenissen die leidden tot de Tweede Politi-

onele Aktie (december 1948) en de daarop volgende langdurige diplomatieke strijd in de Veiligheidsraad, uiteindelijk uitmondend in de onafhankelijkheid van Indonesië.

Voor iedereen die inzicht wil krijgen in de diplomatieke en politieke achtergronden van dit laatste oorlogsjaar van het Nederlands-Indonesisch konflikt is dit boek zeer aan te bevelen.

J.G. de Beus: Het laatste jaar van Nederlands-Indië. Uitg. Ad. Donker, Rotterdam 1987. 175 blz. Geill. f 34,90 (WH)

Tiran

De dit voorjaar verschenen lijvige roman 'De Grote Santini' van de bestseller-auteur Pat Conroy verhaalt de geschiedenis van Bull Meecham en zijn gezin. Deze Bull – alias de Grote Santini – is gevechtspiloot bij de Ameri-

kaanse marine. Hij is tegelijkertijd de koning van de wolken en de gesel van zijn gezin. Hij is een vechtjas van de eerste orde, maar ook een huistiran van de ergste soort die, tijdens de weinig huiselijke momenten, het liefst oorlogje speelt met zijn kinderen. De twee oudste kinderen, Ben en Mary Ann, trachten zich vergeefs aan zijn gezag te onttrekken. Vooral Ben, een geboren sportman, wiens grote prestaties door zijn vader worden gekleineerd, verzet zich hevig tegen de man die voor niets en niemand wenst te wijken: niet voor z'n manschappen, niet voor zijn vrouw en zeker niet voor zijn zoon.

Een roman die zich laat lezen als een trein.

Pat Conroy: De Grote Santini. Het Spectrum, Utrecht 1989. 512 blz. f 39,90. (WH)

Rushdie-dossier

Na alle commotie die het boek *De Duivelsverzen* van Salman Rushdie tot gevolg heeft gehad (zie ook het juni-nummer van EGO) is er nu in Frankrijk de hoofddoekjesaffaire.

Inmiddels heeft de minister van onderwijs in Frankrijk bepaald dat moslimmeisjes op de Franse openbare scholen hoofddoekjes wel mogen dragen. De vraag is of de hoofddoek gezien moet worden als een demonstratie van godsdienstigheid of alleen maar als manifestatie ervan. Nogal wat Fransen, maar ook Nederlanders, hebben zich door middel van ingezonden stukken in het debat gemengd. Maar nog niemand van de anti-'s heb ik horen verkondigen dat Rooms Katholieke kinderen op openbare scholen geen kruishanger om de hals mogen hebben. Er wordt met meer maten gemeten dan mij lief is. Waar komt toch die angst bij velen voor de Islam vandaan?

Het antwoord op die vraag kan ik niet geven, maar door 'Het internationale Rushdie-dossier' word je wel weer aan het denken gezet. De bedoeling van de makers van deze bundel is dat we op de één of andere manier met onze verschillende godsdiensten leren leven. En dat in een sfeer van verdraagzaamheid. Het boek is een bloemlezing van allerlei internationale artikelen die er naar aanleiding van de Rushdie-affaire zijn geschreven. Ook is het Rushdie-interview van Adriaan van Dis erin opgenomen. Voor iedereen die zich een mening wil vormen over de verhouding tussen religie en politiek binnen de grenzen van onze rechtsstaat bevat dit boek veel

stof tot nadenken.

Lisa Appignanes en Sara Maitland: Het internationale Rushdie-dossier. Van Gennep, Amsterdam 1989. blz. f 29,50 (KR)

Praagse Joden

De Tsjechische schrijver Jiri Weil (1900-1959) wist de nazi-terreur te overleven door zelfmoord voor te wenden en vervolgens onder te duiken. Kort na de oorlog schreef hij de schitterende roman 'De ster van Josef Roubicek', die in Tsjechoslowakije niet mocht worden herdrukt (Weil was namelijk, vanwege een boek over stalinistische zuiveringen, uit de Tsjechische schrijversbond gegooit).

Voormalig bankbediende Roubicek zit op een kaal zolderkamer-tje te wachten op een oproep van de Joodse Gemeente om afge-

voerd te worden naar een concentratiekamp. Hij bezit niets meer ('Ik had mijn bed en klerenkast opgestookt...'), heeft honger en wacht en wacht en wacht. Wanneer eindelijk de onvermijdelijke oproep komt, meldt hij zich maar... wordt afgekeurd voor zware arbeid en krijgt een baantje als hovenier op een kerkhof. Terwijl Roubicek zijn dagen slijt in betrekkelijke vrede voltrekt zich in Praag het drama van de Joodse ondergang.

Op indringende wijze geeft Weil, via deze Josef Roubicek, het lot weer van de Praagse joden tijdens de nazi-bezetting.

Jiri Weil: De ster van Josef Roubicek. Van Gennep, Amsterdam 1989. 247 blz. f 38,50 (WH)

Space shuttle

De toekomst van het ruimtetransport-systeem en van de Amerikaanse ruimtevaart blijft onzeker, aldus drs. Herman Bosman in een onderzoek naar de politieke en militaire belangen van het space shuttle-project.

In zijn boek 'Het Shuttle-Complex' wijst Bosman op de onzekere rol die de publieke opinie m.b.t. de voortzetting en verdere ontwikkeling van ruimtevaart – en in het algemeen ruimtevaartprojecten – speelt. Dat er zo iets als een militair-industrieel complex op het gebied van de Amerikaanse (militaire) ruimtevaart bestaat, is naar zijn opvatting een feit.

In 'Het Shuttle-Complex' wordt niet alleen aandacht besteed aan de rol van het militair-in-

dustrieel complex in de ruimtevaart, maar krijgen ook ontwerp, ontwikkeling en gebruik van het ruimtetransport-systeem aandacht.

Herman Bosman: Het Shuttle-complex. Studicentrum voor Vredesvraagstukken, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen 1989. 148 blz. f 17,50. (WH)

Opmerkelijk

Gerhard F. Mehrtens schreef in de eerste helft van de jaren tachtig een zeer opmerkelijk boek *'De nieuwe Romeinen'* (verschenen in 1987).

Veel aandacht kreeg dit boek niet, want zijn ideeën leken niet meer dan toekomstfantasieën. Hij voorspelde dat het einde van de wapenwedloop nabij was en dat een spoedige liberalisatie in de Sovjetunie in aantocht was. Ook zijn verwachting dat de volkeren van de wereld op vreedzamere wijze met elkaar zouden omgaan, leek eerder een fantoom dan werkelijkheid. De schrijver baseerde al deze verwachtingen op een diepgaande bestudering van de Romeinse oudheid. De Romeinse wegen brachten de verdeelde wereld van de oudheid dicht bij elkaar.

Mehrtens voorziet een herhaling van het verleden. De moderne communicatiemiddelen zullen eenzelfde kontaktverdichting tussen de volken teweegbrengen als destijds de wegen. Er zal daarom een nieuwe *'Pax Romana'* tegemoet gezien kunnen worden. Terugkijkend kunnen wij, aldus Mehrtens, de toekomst ontwaren.

Gerhard F. Mehrtens: De nieuwe Romeinen. De Haan, Houten 1987. 198 blz. f 29,90 (inmiddels bij De Slegte aanzienlijk goedkoper) (WH)

Afrikaanse roman

De roman *'In tranen lachen'* van de Kongolees Henri Lopes speelt zich af in een denkbeeldige Afrikaanse republiek, nadat militairen een einde hebben gemaakt aan het pro-kommunistische bewind van Polépolé.

Het boek is één grote satire op de politieke gang van zaken in de onafhankelijk geworden voor-

malige, Franse koloniën. Helemaal zonder de oude kolonisten (zij bezitten de kennis) kan de nieuwe diktator niet. Zij moeten zorgen voor de nodige gelden om hem in de gelegenheid te stellen de staatskas leeg te plunderen voor allerlei prestige-objecten. Alhoewel hij bekeerd is tot het christendom laat de machthebber zich volledig leiden door waarzeggers en fetisj-tovenaars.

Het verhaal laat Lopes vertellen door de maître d'hotel van het paleis, wiens voornaamste taak het is de Chivas-Regal voor de diktator koud en voor diens vrouw warm te houden...

Henri Lopes: In tranen lachen. Ambo, Baarn en Novib, Den Haag 1989. 288 blz. f 32,50. (WH)

Horen is (in)zien

In januari wijdde ik in deze rubriek een enthousiaste recensie aan *'Nada Brahma'*. De wereld is geluid' van prof. Joachim-Ernst Behrendt. In juni kwam opnieuw een boek (oorspr. uitg. 1985) van deze internationaal vermaarde musicoloog uit, getiteld *'Ons derde oor. Luisteren naar de wereld'* (met een voorwoord van Yehudi Menuhin). Het is weer ongelofelijk wat de erudiete Be-

hrendt ons allemaal 'toont' op zijn ontdekkingsreis door de wereld van het gehoor. Hij raakt daarbij talloze wetenschapsgedieden, o.a. kernfysica, biologie, fysiologie, sociologie en etnologie, maar ook de grote spirituele tradities, kosmologie en natuurlijk musicologie. Het notenapparaat bevat weer vele platen- en cassettips. Als een enkel stuk wat té muziektechnisch is, kan dat overigens zonder bezwaar worden overgeslagen, want alle 19 hoofdstukken zijn ook prima los van elkaar te lezen.

De diversiteit van wetenswaardigheden is enorm, als je tenminste geïnteresseerd bent in antwoorden op vragen als: Waarom neemt ons oor zoveel nauwkeuriger waar dan ons oog? Waarom zijn de grootste architectonische scheppingen (Taj Mahal, Boroboedoer, piramide van Cheops, kathedraal van Chartres) in feite 'bevroren' muziek? Waarom zullen de fysica

en de ethiek één worden? Waar bevindt zich ons derde oor? Waarom zijn stemmen van vrouwen hoger dan die van mannen? En waarom luisteren zoveel mannen niet naar vrouwen? Waarom hebben zoveel jongeren in deze tijd het boventoonzigen 'ontdekt'? Waarom is televisie een 'rechts' medium? Luisteren naar de wereld... hoe doe je dat? (Een manier is via meditatie, zie het hoofdstuk 'Hoor je het ruisen van de rivier?')

Eén ding is zeker: met Behrendt op reis gaan is boeiend van begin tot eind.

Joachim-Ernst Behrendt: Ons derde oor. East-West Publications, Den Haag/Londen 1989, 272 blz. Geill. f 35,-. (FS)

Gesluierde geheimen

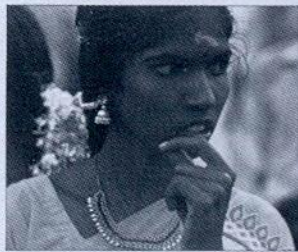
Onder deze titel verscheen eerder dit jaar een bundel met 19 Zuid-Aziatische verhalen van schrijfsters uit India, Sri Lanka, Bangladesj, Nepal en Pakistan. Het zijn merendeels weinig vrolijke, maar wel zeer geestkrachtige staaltjes van hoe vrouwen zich staande houden in een vaak uiterst moeizaam bestaan. In de hoofdpersonen van de verhalen ontmoeten we een rijke schakering aan vrouwen: jong, oud, arm, rijk, dorps- of stadsvrouwen, de één met meer bewustzijnsverandering en emancipatiedrift dan de ander.

'En daar zat hij dan, de hoofd-executeur van de martelingen, in zijn zitkamer. Terwijl die mannen onder zijn toezicht werden gebroken - terwijl hun het kleinste beetje comfort werd ontzegd en hen zoveel mogelijk pijn werd bezorgd - had ik iedere avond vol verlangen gewacht tot hun kweller thuis zou komen en de nacht in mijn armen zou doorbrengen!'

Zo vertelt een vrouw van een officier, die tijdens het vriendenbezoek van haar man even de Bonny M-muziek ontvlucht, maar op de veranda een tijdje het van onderwerp veranderde gesprek van de whisky-dronken 'heren' in de zitkamer volgt. Aldus de ware aard van haar echtgenoot ontdekkend, valt er voor haar wel iets meer dan een sluier weg in dit indringende verhaal 'Tussen leven en dood' van Zahida Hena uit Karatsji.

Bijzonder aangrijpend is ook het verhaal 'Vergeefs' van Mamta Khare, waarin een vrouw na 22 jaar wachten - en direct na de geslaagde trouwerij van haar dochter - hoopt haar man uit het lepra-hospitaal te kunnen halen. Bij aankomst vindt ze zijn, nog eigenhandig geschreven,

Gesluierde geheimen

Verhalen van schrijfsters uit Zuid-Azië

doodsbericht.

Een indrukwekkende bundel! **Gesluierde geheimen:** verhalen van schrijfsters uit Zuid-Azië. Het Wereldvenster, Houten 1989, 171 blz. f 29,90. (FS)

Diefstal

'Haar vader was, zoals gezegd, nog steeds kerkeradslid, en haar moeder stuurde cheques naar de fundamentalisten van de tv. In een wereldwijze directiekamer kon Clara zo alledaags zijn als maismeelpap, en als ze in zo'n stemming haar mond open deed, had je geen idee wat er uit zou komen, woorden of klapkauwgom. En toch, wie het in zijn hoofd had haar om de tuin te leiden haalde zich een hoop ellende op de hals.'

Weer zo'n briljante korte kenschets van de hoofdpersoon, waarop Saul Bellow het patent lijkt te hebben. In zijn jongste novelle *'Een diefstal'* draait alles om de hartstochtelijke Clara Velde, een robuuste blondine, van boerenafkomst uit Indiana, die zich zelfverzekerd opwerkte tot directeur van een New Yorkse uitgeverij op het gebied van de haute-couture. Naast 'de tsarina van de modereportage' is Clara tevens toegewijde moeder van drie dochters, allen van haar vierde echtgenoot. Intussen houdt ze nog altijd van de superintelligente regeringsadviseur Ithiel 'Teddy' Regler, van wie ze ooit een ring met een smaragd kreeg, die ze koestert als een dierbaar liefdessymbool. Ze verliest de ring, vindt hem na jaren weer en dan wordt hij gestolen door een tijdelijke vrijer van haar Weense au pair-meisje Gina. Uiterst slim en met hulp van Teddy, weet Clara de ring terug te krijgen en nog een goede verstandhouding te bewaren met Gina ook.

Een spannend meesterwerkje vol humor en zinnelijkheid van Nobelprijswinnaar Bellow.

Saul Bellow: Een diefstal. Agathon, Houten 1989. 107 blz. f 17,50. (FS)

Wim Heij, Kees Roza
Frank Spoelstra

